

KÖTELEZŐ HELYETT:
KALANDOS KÜLDETÉS

GÁRDONYI GÉZA: EGRI CSILLAGOK
A KÖTELEZŐ OLVASMÁNY OKTATÁSÁT SEGÍTŐ
MÚZEUMPEDAGÓGIAI LEHETŐSÉGEK

Módszertani segédlet

KÖTELEZŐ HELYETT
KALANDOS KÜLDETÉS

GÁRDONYI GÉZA: EGRI CSILLAGOK
A KÖTELEZŐ OLVASMÁNY OKTATÁSÁT SEGÍTŐ
MÚZEUMPEDAGÓGIAI LEHETŐSÉGEK
Módszertani segédlet

Írta és szerkesztette: Szalainé Király Júlia

Lektorálta: H. Szilasi Ágota

Korrektúra: Hacsaveczi Éva

Grafikai tervezés, tördelés: Erdős Aranka

Fotó: Szinok Gábor, Balogh Tibor

A kiadványt a Nemzeti Kulturális Alap
Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma támogatta.

ISBN 978-963-7223-63-1
Kiadó: Dobó István Vármúzeum
Felelős kiadó: Dr. Ringert Csaba igazgató

KÖTELEZŐ OLVASMÁNY HELYETT

KALANDOS KÜLDETÉS

GÁRDONYI GÉZA: EGRI CSILLAGOK
A kötelező olvasmány oktatását segítő múzeumpedagógiai lehetőségek

Módszertani segédlet

Eger, 2023

Gárdonyi Géza íróasztalánál, 1918 körül
Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

BEVEZETŐ

A Dobó István Vármúzeum megalakulása óta nagy gondot fordít a Gárdonyi Géza életmű ápolására, az író kultuszának életben tartására, erősítésére. Az elmúlt évek során számos szakmai, ismeretterjesztő és kulturális rendezvényünk vált tradícióvá. Célunk, hogy a Gárdonyi életmű népszerűsítése mellett az emberekhez közelebb hozzuk és megszerettessük a magyar irodalmat, „kézzel foghatóvá” tegyük Gárdonyi írói munkásságának legfontosabb üzeneteit: a hazafiságot, a helytállást, a kitartó munka szeretetét, egymás tiszteletét, a családszeretetet.

Gárdonyi legolvasottabb regénye az *Egri csillagok*, amelyet az Új NAT is nevesít kötelező olvasmánnyként. Ugyanakkor a Gárdonyi Géza Emlékmúzeumba látogatók, valamint a múzeumpedagógiai foglalkozásokon résztvevő diákok és pedagógusok körében is nagyon sok a hamis klisé, mítosz az író életművével kapcsolatban, és az *Egri csillagok* című regény oktatása is komoly kihívást jelent. Szükség van arra, hogy segítséget nyújtsunk a látogatóinknak és a pedagógusoknak abban, hogy helyesen értelmezzék az írói életművet, újr gondolják ismereteiket.

Gárdonyi Géza kiemelkedő szellemiségű, rendkívüli gondolkodású írónk volt. Műveltségét egész életén át tartó tanulással szerezte meg, írói tehetségét nem pusztán ajándékba kapta, hanem kitartó munkával formálta. Példája annak, hogy tanulással, önműveléssel, gondolkodással, kitartással elérhetőek a nagy célok, rendkívüli munkabírással, odaszánással, türelemmel növelhető az emberben lévő erő a dolgok véghezviteléhez. Ez az attitűd különösen a fiatalság számára lehet vonzó, ha azt megfelelő eszközökkel mutatjuk be. Múzeumpedagógiai programjaink legfontosabb célja, hogy Gárdonyiban példát állítsunk, az *Egri csillagok* című regényt és annak üzeneteit népszerűsítsük, átformáljuk a közvéleményt és az író valódi arcát mutassuk meg. Az *Egri csillagok* című regénynek köszönhetően az 1952-es diadal a magyar nemzettudat része, és nagyon fontos, hogy megőrizzük ezt a státuszt. Modernizálni szeretnénk a Gárdonyiról kialakult képet, ezáltal biztatva mindenkit arra, hogy forduljon újra a gyermekkorban esetleg kihagyott olvasmány, illetve annak üzenetei felé.

A Gárdonyi Géza Emlékház, az író megújult kertje, és a 2021-ben létrejött Gárdonyi Közösségi Ház szerves egységet alkot a Dobó István Vármúzeumon belül, és bátran képviselni kívánja azokat az értékeket, amelyeket a Gárdonyi-művek, elsősorban az *Egri csillagok* közvetít.

Segédletünkben bemutatjuk Gárdonyi Géza életművének azon részleteit, amelyekkel a pedagógusok a gyermekek számára könnyebben megismertethetővé és izgalmasabbá tehetik életútját. Az író regényes élete, az *Egri csillagok* megírásának körülményei számos érdekességgel szolgálnak, amelyek a gyerekekhez közel hozzák az írókat és az embert.

A kötelező olvasmány feldolgozása már a feladat kiadásakor nehézségekbe ütközik, éppen kötelező jellege miatt. Kitaláltunk olyan játékos megoldásokat, amik segíthetik a gyerekeknek az olvasást, szimpatikussá tehetik a szereplőket és átélhetővé varázsolják azt a kort, amelyben a könyv játszódik. Konkrét feladatokat, szempontokat adunk az Olvasónaplónkban, amelynek feladványai a gyerekek önálló regényfeldolgozását teszik lehetővé. Gondolva a digitális világ egyre nagyobb térhódítására, az Olvasónapló digitális változatát is elkészítettük.

Kiadványunk legfontosabb célja, hogy egy befogadási, értelmezési utat, stratégiát, lehetőséget adjon az *Egri csillagok* feldolgozásához, hozzájáruljon az oktatás módszertani sokszínűségéhez úgy, hogy a változatos feladatok építsenek az aktív tanulói tevékenységre.

Gárdonyi Géza 1863-1922, Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

PROBLÉMÁK AZ OLVASÁSSAL HOGYAN VÁLHAT TRENDIVÉ AZ OLVASÁS?

AZ OLVASÁSI SZOKÁSAINK ÁLTALÁNOS HELYZETE

„Minden nemzetnek fő kincse a nyelve. Bármit elveszthet, visszaszerezheti, de ha a nyelvét elveszti, Isten se adja vissza többé.”

Gárdonyi Géza

„Bizony hiába a sok számítógép, azok még senkit sem tanítottak meg szavakra, szókincre. Ezt csak a könyvek és a jó társaság tehetik.”

Nemere István

A fenti két idézet jól mutatja a lényegét. Szülők, óvónők, tanárok egyik legfontosabb feladata, hogy a magyar nyelvet megtanítsák, a nyelv segítségével a kultúrát és a tudást tovább örökössék. Ha nincs nyelv, nincs beszéd, nincsenek szavak, vagy ha ezek egyre csak fogynak, silányulnak, akkor nincs nemzet, nincs kultúra, nincs tudás! Ezért olvassunk! Ezért kell olvasnunk! Ennek az alaptételnek a bemutatása, felismertetése, elsajátíttatása a gyermekekkel komoly erőfeszítést kíván! Ehhez a célhoz és munkához kapcsolódik az irodalmi muzeológia is a saját eszközeivel, lehetőségeivel.

Egyre több azoknak a gyerekeknek a száma, akik nem szeretnek olvasni. Az olvasás sok esetben nem tartozik a mindennapi élethez, nem „trendi” elfoglaltság.

A TARKI 2020-ban végzett egy átfogó, olvasási szokásokat vizsgáló kutatást.¹ A 2005. évi kutatási eredményekhez viszonyítva 12 százalékponttal esett vissza a könyvolvasó felnőttek aránya; 2020-ban a felnőtt magyar lakosság 13%-a olvasott rendszeresen (legalább hetente), míg 2005-ben ez az arány még 25% volt. A vizsgált időszak egészét tekintve 2020-ban a legalacsonyabb mind a rendszeresen, mind az alkalmászerűen olvasók aránya.

A teljes felnőtt magyar társadalmat reprezentáló kutatás szerint a könyvet sohasem olvasók közül a legtöbben azt említették okként, hogy egyszerűen nem szeretnek olvasni (45%), míg a második leggyakrabban említett indok az időhiány (33%). Említésre méltó, hogy 2002-ben és 2005-ben a nem olvasó népesség jóval kisebb arányban mondta azt nyíltan, hogy nem szeret olvasni (22%, illetve 17%); a korábbi felmérések alkalmával inkább az időhiányra hivatkoztak elsősorban (2002-ben 39%, 2005-ben pedig 46%).

2005 óta 12%-ról 21%-ra emelkedett azoknak az aránya, akik az olvasás helyett inkább filmeket vagy sorozatokat néznek, valamint 2%-ról 16%-ra nőtt azoké, akik más szabadidős tevékenységgel (például sportolással vagy internetezéssel) szívesebben töltik idejüket. Ezt követően olyan indokokat találtak (13-19%-os említési gyakorisággal), hogy csak rövidebb dolgokat szeretnek olvasni, és közel 8% hivatkozott a pénzühiányra.

Össességében elmondható, hogy tetten érhető az olvasás iránti közöny térhódítása. A televízió, az okos telefon csábító alkalmazásai, a közösségi média elvonja az olvasókat a könyvektől, s ezáltal az olvasás semmihez sem hasonlítható élményétől.

¹ https://mkke.hu/mediatar/fajlok/tarki_olvasas2020_tanulmany2

Az elmúlt években számos vizsgálatot folytattak az olvasás tevékenységével kapcsolatban. Neurobiológusok, pszichológusok követték nyomon az olvasási folyamatot és annak hatásait mindennapi tevékenységeinkre. Számos kutatás remek és elgondolkodtató összegzése egy, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai által készített esettanulmány.²

Eszerint „az olvasás egészségügyi összefüggéseinek kutatásában elsősorban az agy kutatás és az idegtudomány ért el jelentős eredményeket az elmúlt években. Az idegtudományok azonosították az olvasás folyamatában szerepet játszó agyterületeket és idegpályákat. A legkorszerűbb képalkotó eljárásokkal kimutatták, hogy az agyban olvasás közben nemcsak a szavak vizuális felismeréséért felelős agyterület aktiválódik, hanem számos más agykérgi terület is működésbe lép. Azt is megállapították, hogy az olvasás gyakorlása pozitív hatással van az érintett idegpályák fejlettségére. Más kutatások szerint az olvasás az ún. szociális kogníció, azon belül az empátia fejlesztésében is szerepet játszik, az empátia pedig több kutatás szerint is korrelál a jó mentális egészségi állapottal. Klinikai tapasztalatok igazolják, hogy a biblioterápia, különösen a csoportos biblioterápia, jó hatást gyakorol az egészségre, akár segíthet a depresszió, a stressz és a fájdalom csökkentésében is.”

A tanulmány beszámol arról is, hogy Freund Tamás, az MTA elnöke, Széchényi-díjas neurobiológus egy interjúban az olvasásnak és az olvasás okozta mindennapi katarzissnak a tanulásban és az egyéni fejlődésben betöltött szerepéről beszélt. Szerinte „belső világunk fejlesztéséhez és a hatékony tanuláshoz arra van szükségünk, hogy érzelmek és motivációk társuljanak az agyunkba jutott információkhoz. A gyorsan habzsolt ismeretek, melyekhez agyunk idő híján nem tud érzelmi töltést társítani, kihullanak a rostán. Ezért fontos az olvasás, ami pont olyan lassú tempóban viszi be az ember agyába az információkat, hogy közben bőségesen van idő arra, hogy ezt különböző más belső információkkal is társítsuk. Fontos kötőerő a katarzis, melyet a művészetek, a zene, az irodalom adhat meg – főleg akkor, ha nem csak passzív befogadói, hanem aktív művelői is vagyunk. Ezért kellene tehát sokat olvasni, színdarabokat játszani, énekelni, zenélni, hogy megnyitott érzelmeink segítségével értelmünket is fejleszthessük.”

Csíkszentmihályi Mihály világhírű Széchényi-díjas magyar amerikai pszichológus, aki a flow-élmény, vagyis egy nagyon összpontosított elmeállapot pszichológia koncepciójának megalkotója, ezt írja *A flow és a felfedezés, avagy a találmányosság pszichológiája* című könyvében: „Miért érdekel minket az irodalom? Szívből osztom Umberto Eco véleményét: < Nem nehéz kitalálni, miért nyugöz le minket annyira az irodalom. Ugyanis korlátlan teret enged a világ befogadásának és a múlt újraélésének. Szintén az irodalom segítségével tudjuk mi, felnöttek a múlt- és jelenbeli tapasztalataink elrendezésére hivatott készségünket fejleszteni. > Egy-egy regény vagy novella olvasása hihetetlenül aktív és kreatív folyamat, mégpedig azért, mert közben több eredeti élményhez is juthatunk. Ennek oka főképp az, hogy valamilyen szinten minden ilyen mű hiányos. Hiszen még az ezeroldalas regények sem tudnak egy adott helyzetet teljes mértékben visszaadni. Azt persze meghatározza a szerző, hogy a maga részéről mit tart fontosnak, hiszen azt írja le és emeli ki, de a többit az olvasóra bízta.” A professzor szerint az, hogy az olvasónak töredékekből kell összeraknia a történetet, komoly agymunkát és nagy kreativitást igényel. A legkorszerűbb képalkotó eljárások

² https://ki.oszk.hu/sites/default/files/hirfajlok/olvasas_es_egeszseg_szemletanulmany.pdf

is azt mutatják, hogy olvasás közben nemcsak a pusztán betűfelismerésért vagy a látásért felelős központ aktiválódik, hanem egész agyi hálózatok jönnek működésbe.³

Az OSZK esettanulmánya leszögezi: „az első néhány életév kulcsfontosságú a későbbi fejlődés szempontjából. A jó kezdet biztosítása az életben való boldoguláshoz, a jobb foglalkoztatáshoz, a magasabb jövedelemhez, a társadalomban való aktív részvételhez, a felelősségvállalás növekedéséhez, valamint a bűnözés és egyes krónikus betegségek csökkenéséhez vezethet.

Az olvasás elsajátítása nemcsak egyéni lelki jóllétünk szempontjából fontos, de társadalmi jelentőséggel is bír: az írás- és olvasástudás elengedhetetlen az iskolai előmenetelhez, ami összefüggésbe hozható életben való boldogulással és a társadalmi státusszal – ezek pedig a szociológiai elemzések szerint kihatnak az egyén egészségi állapotára is.”

Ezeket a szempontokat messzemenően figyelembe veszi a Dobó István Vármúzeum, amikor a Gárdonyi-életmű és az Emlékház hasznosítására tervez programokat. Foglalkozásaink kialakításakor minden esetben törekszünk arra, hogy az olvasást népszerűsítsük. Sokat beszélgetünk a gyerekekkel arról, hogy miért fontos és miért „trendi” az olvasás. Az őszinte eszmecsere során a gyerekek megnyílnak, többségük bátran elmondja véleményét.

Néhány hozzászólás a teljesség igénye nélkül:

- Ne maradjunk buták, műveltebbek legyünk.
- Javul a helyesírásunk.
- Bővül a szókincsünk.
- Ha kapunk kérdést, nem csak hebegünk, habogunk válaszadáskor, hanem világosan ki tudjuk fejteni a véleményünket.
- Jobban tudunk egymással beszélgetni.
- Gazdagodik a fantáziánk, mert olvasás közben el kell képzelni a dolgokat.
- Ha elmondod magadról, hogy olvasol, komolyabb embernek tartanak.

Arról is rendszeresen beszélgetünk, hogy mit érdemes elolvasni. Fontos, hogy az olvasás motivált legyen, illetve az olvasás élményt osszon meg. Amíg egy gyermek nem érez rá az olvasás okozta gyönyörűségeire, nem fog könyvet venni a kezébe. Ahogy az olvasáshoz kapcsolt pozitív élmények, az olvasás motivációi meghatározzák az attitűdöt, úgy a gyerekek olvasási, szövegértési készségeinek fejlettsége is nagy hatást gyakorol arra, hogy mennyit és mit olvasnak. Ha az olvasott szöveget megértik, akkor sokkal nagyobb esélyük van arra, hogy olvasó felnöttek legyenek, és tartós érdeklődés ébred bennük a tevékenység iránt. Ez a szülők, a pedagógusok és esetünkben a múzeum felelőssége is. Nem elég a szülők példamutatása, nem elég az iskola ösztönzése, divatosá, felkapottá kell tenni az olvasási tevékenységet. Ez akkor válik majd fontossá, amikor a felső tagozat vége felé, illetve a középiskolában a gyerekek egymást kezdik követni, a hangadókat fogják utánozni. Ha a hangadókat, vezéreket meg tudjuk nyerni az olvasásnak, talán könnyebben válnak olvasóvá a

³ CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály 2022 *Kreativitás. A flow és a felfedezés, avagy a találmányosság pszichológiája*. Budapest, Akadémiai Kiadó (online) https://mersz.hu/hivatkozas/m958krafe_table_11#m958krafe_table_11

többiek is. Még jobb, ha az olvasó gyermekek válnak hangadóvá! Valamennyi foglalkozásunkon a jutalmazást, dicséretet többségében az olvasó gyerekek kapják. Előfordult már olyan eset is, amikor egy addig „szürke egérkének” tartott hatodikos kislány nőtt nagyra osztálytársai szemében, mert számos feladatban, játékban jeleskedett olvasottsága miatt.

Az írásos kultúra vezető szerepe sajnos megszűnni látszik, funkcióit átveszik a hang- és képalapú kommunikációs, információszerzési online platformok. Az interneten lévő tartalmak befogadásához gyakran szükségtelen az olvasás, vagy másodlagos tevékenységgé redukálódik, nem jelentős a befogadói folyamatban. Rövidebb időtartamú videók általában mondat- és szófoszlányokat tartalmaznak, hosszabb videók (vlog, beszélgetések, podcastok) pedig mellőzik az írás bármilyen formáját, és a szóhasználatuk, beszédstílusuk sem követendő példa.

Az olvasás esetlegessé, töredezetté válik, illetve sok esetben csak egyfajta párhuzamos tevékenységgé redukálódik.

Ezzel a helyzettel kell megbirkózni a foglalkozások során, ezeken a falakon kell áttörni, hogy eljussunk a gyerekekig, fel tudjuk kelteni az érdeklődésüket. Hatodik osztályban a huszonnegyedik órában vagyunk ahhoz, hogy megnyerjük a gyerekeket. Ők még kevésbé használnak közösségi médiát, de már érezhető az olvasástól való távolságtartás.

Feladatunk, hogy élményt nyújtsunk, játszva tanítsunk! A tudomány kommunikációja során izgalmasnak kell bemutatnunk az irodalmat, az olvasást. Leginkább az emberi megközelítések, a játék, a humor, a közvetlenség vezet célra. A legfontosabb pedig az, hogy meghallgassuk a gyerekeket, hagyjunk időt feldolgozásra, átgondolásra, a gondolatok megfogalmazására, kifejezésére. A múzeumban kicsit lassuljunk le, figyeljünk magunkra, egymásra, a környezetre, a múzeum szokatlan világára. A foglalkozások során használt módszerek, feladatok, az óra felépítése, a tevékenységformák gondos megválogatása ezt teszi lehetővé. Mert a múzeum jó hely! Múzeumot értő, szerető és az olvasást fontos tevékenységnek gondoló fiatalokat nevelünk!

Arról sem szabad megfeledkezni, ami az olvasás egyik legfontosabb velejárója: az olvasás szóra-koztat és az egyik leghasznosabb szabadidős tevékenység. Amikor Gárdonyi Géza titkosírásáról beszélünk, szóba kerül, hogy esti pihenésként, játékként is tekintett erre a tevékenységre. Ilyenkor feltesszük a gyerekeknek a kérdést: ti mit csináltok, ha ki szeretnétek kapcsolódni? Akadnak többen is, akik az olvasást választják, és beszámolnak arról, hogy kikapcsolja őket. A szabadidő hasznos eltöltésének egyik legfontosabb módja, ha olvasunk. Erre minden esetben emlékeztessük a gyerekeket, és ezt a lehetőséget mindig tartsuk szem előtt. Van olyan iskola Egerben, ahol az iskolai könyvtár mindig nyitva áll, a könyvtáros tanár kellemes környezetet teremtett ahhoz, hogy a szünetben vagy tanítás után bemenjenek a gyerekek, és jól érezzék magukat.

Beszélgessenek, olvassanak!

A KÖTELEZŐ OLVASMÁNYOK HELYZETE

Az olvasástanítás számos kihívással néz szembe. Ahhoz, hogy segítsünk, hogy jól használható módszerekkel, tartalmakkal álljunk elő, ismernünk kell a pontos helyzetet és a pedagógusok véleményét. A vizsgálathoz a kérdőíves lekérdezést választottuk. A kérdőíves kutatást Heves vármegyében végeztük a 2023-as évben. A lekérdezettek olyan pedagógusok, akik Heves vármegye valamely általános iskolájában, illetve hat vagy nyolc osztályos gimnáziumban tanítanak magyar nyelv és irodalmat. A kiküldött 100 kérdőív közül 33 db érkezett vissza a megadott határidőig, az alábbi felbontásban: 11 db Egerből, 4 db egyéb városból, 18 db pedig kistéleplől.

1. ábra: Múzeumpedagógiai foglalkozáson, azon belül irodalmi életművet vagy olvasmányt feldolgozó múzeumpedagógiai foglalkozáson való részvétel

Az 1. számú ábrán láthatóak azok az adatok, amelyek a múzeumpedagógiai foglalkozásokon való részvételi arányokat mutatják. A lekérdezettek közel egyharmada még soha nem vett részt múzeumpedagógiai foglalkozáson, szintén közel egyharmada pedig már több alkalommal is ellátogatott valamilyen foglalkozásra. A válaszadók kicsit több, mint egyharmada

ritkán veszi igénybe a múzeum szolgáltatását. Azon pedagógusok egyharmada, akik néhány alkalommal voltak múzeumpedagógiai foglalkozáson, irodalmi életművet vagy olvasmányt feldolgozó órán még sosem voltak. Ez az arányszám 40 %-ra nő azok körében, akik már többször is voltak múzeumpedagógiai foglalkozáson.

2. ábra: Az író/költő életművének múzeumi környezetben való bemutatásának fontosságára százalékos arányban

A 2. számú ábrán mutatjuk be azoknak a válaszoknak az arányát, amelyek arra a kérdésre adnak feleletet, hogy fontosnak tartja-e a pedagógus az író/költő életművének múzeumi környezetben való bemutatását. Ha megvizsgáljuk az ábrát, jól látszik, hogy a válaszadók 97 %-a ezt fontosnak tartja, viszont ebből 9 %-nak nincs módja, hogy beiktasson egy-egy múzeumi látogatást.

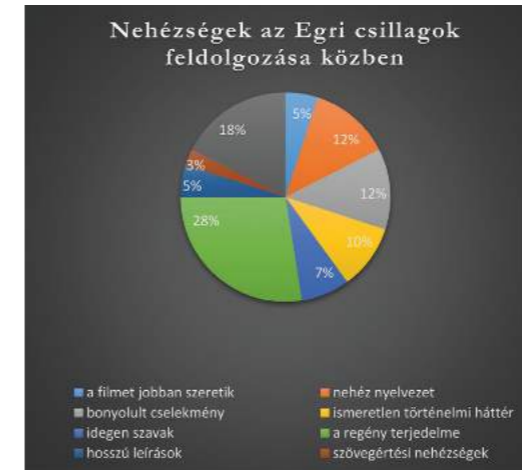
3. ábra: Digitális múzeumi tartalom használata oktatási segédanyagként százalékos arányban

A 3. számú ábrán azt a százalékos arányszámot mutatjuk be, hogy a válaszadók hány százaléka használ oktatási segédanyagként digitális múzeumi tartalmat. A megkérdezetteknek kevesebb, mint az egynegyede hívja segítségül az online elérhető múzeumi anyagokat. Azon lekérdezettek, akik igennel válaszoltak erre a kérdésre, az alábbi intézmények világhálón elérhető anyagait veszik igénybe az oktatás során: Petőfi Irodalmi Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, Dobó István Vármúzeum, Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Déri Múzeum, Fortepan képgaléria

4. ábra: Nehézségek egy kötelező olvasmány feldolgozása közben százalékos arányban

A 4. számú ábrán azokat a nehézségeket mutatjuk be százalékos arányban, amelyekkel a pedagógusok találkoznak egy kötelező olvasmány feldolgozása közben. A válaszadók közel egynegyede jelölte meg elsődleges nehézségként a kötelező olvasmányok nagy terjedelmét, illetve azt, hogy a diákok nem szeretnek olvasni. Legkevesebbjüknek, a válaszadók mintegy 4%-ának, az ismeretlen történelmi háttér okozta nehézségek jelentik a legfőbb problémát. Az egyéb kategóriában – amely mindösszesen 5 %-ot tesz ki – az alábbi nehézségek tartoznak: a diákok előnyben részesítik a film változatot, a kötelező irodalom fizikai hiánya, nincs változatos feldolgozási lehetőség, a tankönyv szétaprózta a művet, a feladatsorok összeállítása időigényes a pedagógusok számára.

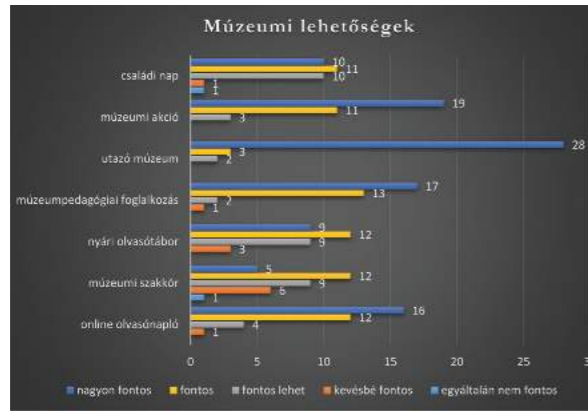
5. ábra: Nehézségek az Egri csillagok feldolgozása közben százalékos arányban

Az 5. számú ábrán azokat az akadályokat mutatjuk be, amelyekkel a pedagógusok kifejezetten az *Egri csillagok* című regény feldolgozása közben találkoznak. A válaszadók 28 %-a a regény terjedelmét jelölte meg elsődleges nehézségnek, ugyanis tapasztalataik alapján ez a legfőbb tényező, amely miatt a diákok egyáltalán nem, vagy csak részben olvassák el a regényt. Akadnak olyanok, akik nem szeretnek olvasni. Ez 18 %-ban jelenik meg. A legkevesebben, mintegy 3%-a a pedagógusoknak, a diákok szövegértési nehézségeit említi meg.

6. ábra: Motivációk fontossága a kötelező olvasmányok feldolgozásához

A 6. számú ábrán a különböző motivációk fontosságát mutatjuk be, amelyek segítséget nyújthatnak egy kötelező olvasmány feldolgozása során. A válaszadók szerint nagyon fontos, hogy az első közös órától kezdve az olvasásra buzdítsuk a gyerekeket. A lekérdezettek szerint elengedhetetlen, hogy szokatlan jutalmazási módszereket dolgozzunk ki, illetve jó módszer lehet a színes, érdekes olvasónapló használata, amivel izgalmasabbá válik a kötelező olvasmány, valamint az olvasásra szoktatás. További fontos motiváció a csoportmunka, amely során csapatokra osztjuk a gyerekeket és arra biztatjuk őket, hogy közösen dolgozzák fel a regényt, melyhez előzetesen feladatot is adunk. (Pl.: Készítsenek filmtrailert, vagy regényillusztrációkból kiállítást, alkossanak saját karaktereket, akiket végig szerepeltetnek a regényben olvasás közben, stb.)

7. ábra: Múzeumi lehetőségek fontossága a kötelező olvasmányok feldolgozásához

A 7. számú ábrán azoknak a múzeum által kínált lehetőségeknek a fontosságát mutatjuk be, amelyek hozzásegítik a kötelező olvasmányok könnyebb feldolgozásához a diákokat. A válaszadók kimagaslóan fontosnak tartják az utazó múzeumot. Szintén nagyon fontosnak tartják a múzeumpedagógiai foglalkozást múzeumi helyszínen, valamint az online elérhető, változatos feladatokat tartalmazó olvasónaplót, amelyből a pedagógus tetszőlegesen választhat.

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK

A múzeumpedagógiai foglalkozásokon való részvétel
Örvendetes, hogy a múzeumpedagógiai foglalkozásokon való részvételi arány magas a válaszadók körében, de még mindig vannak olyanok, akiket elérhetünk. Ezért létrehozuk a Gárdonyi-kert hírlevelét, amelynek segítségével a pedagógusokat

is rendszeresen értesítjük nem csak múzeumpedagógiai, hanem családi és múzeumi közművelődési programjainkról is. Ha a pedagógusok családjaikkal is vendégeskednek nálunk, szívesebben hozzák el osztályukat is a jól ismert közegbe.

Az író/költő múzeumi környezetben történő bemutatása

A pedagógusok fontosnak tartják az irodalmi életművek múzeumi környezetben történő bemutatását. Ezért a foglalkozások első részében részletesen beszélgetünk Gárdonyiról, az öt körülvevő tárgyról, hétköznapjairól, műhelytitkairól. Egy embert legjobban a környezetében ismerhetünk meg. Az eredeti helyszín, a „minden úgy maradt, ahogyan az író hagyta” flow élménye hozzájárul, hogy Gárdonyi közelébe kerülhessünk. Ahhoz, hogy megkönnyítsük a foglalkozásokon való részvételt, maximuman alkalmazkodunk a pedagógusok időbeosztásához, igyekszünk rugalmasan kezelni kéréseiket, hiszen nem könnyű az órákat úgy átcsoportosítani, hogy eljusson a múzeumba.

Digitális múzeumi tartalmak használata

Ezt a területet kiemelten kell kezelnünk, szükséges digitális tartalmakkal segíteni a pedagógusok munkáját. Többen jelezték, hogy nincs idejük arra, hogy feladatokat készítsenek a gyerekek számára. Desktop kutatások során azt tapasztaltuk, hogy a pedagógusok által összeállított játékos kérdések között számos pontatlan információ szerepel, néhány kirívó esetben még helyesírási hibák is előfordulnak. A feladványok nagy része szerény, kezdetleges, nem nyújt lényegi információt, tudást.

Elkészítettünk egy játékot, amelynek segítségével a gyerekek az online térben is feldolgozhatják a regény egyes részeit és a Gárdonyi életművet. Bízunk abban, hogy a tananyaghoz szorosan kapcsolható tartalmunkat olyan osztályok is felkeresik, akik ed-

dig ezt nem tették meg. Ugyanakkor nagyon fontos szempont, hogy megbízható, hiteles tudást közvetítsünk.

Nehézségek egy kötelező olvasmány feldolgozása közben

Több nehézséget, problémát is felsoroltak a pedagógusok. Nagy lemaradások vannak az olvasásra szoktatás terén, ezt a munkát a szülőknek és a pedagógusoknak közösen kell elvégezni. Az olvasás megszerettetése időigényes feladat, következtességet, nagy odafigyelést kíván. Ezért állítottunk össze konkrét javaslatokat a tanmenet megtervezéséhez, valamint az Olvasónapló feladatai is megkönnyíthetik a pedagógusok munkáját.

Nehézségek az Egri csillagok című regény feldolgozása közben

Szándékosan választottuk külön a kötelező olvasmányok illetve az *Egri csillagok* című regény oktatása során adódó nehézségeket. Arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e olyan speciális probléma, ami csak az *Egri csillagok* feldolgozásában jelent akadályt. Ilyenek a regény terjedelme, a bonyolult cselekmény, az ismeretlen történelmi háttér, a nehéz nyelvezet. Ezeknek az akadályoknak a leküzdése könnyebben mehet, ha a pedagógusok követik az Olvasónapló feladatait vagy a tanmenetbe szánt javaslatokat. Mind a szülők, mind pedig a gyerekek számára szeretnénk segítséget nyújtani azzal, hogy május utolsó előtti szombatján vendégül látjuk az érdeklődő ötödikeseket és családtagjaikat az Egri csillagokról szóló családi rendezvényünkön. A különböző programokon megismerhetik a regény helyszíneit, a XVI. század történelmét, Gárdonyi otthonát, nyomozós játékban próbálhatják ki magukat. Konkrét módszertani támogatást is kapnak a nyári olvasáshoz. A közösen szerzett tudás és él-

mény segíthet szülőknek és gyermeknek abban, hogy a nyáron örömmel vegyék sorra a regény eseményeit.

Motivációk a kötelező olvasmányhoz

Valamennyi tevékenységhez vannak konkrét javaslatok, játékok. A szokatlan jutalmazási módokhoz javasoljuk például az egyszerű, papírból elkészített tal-lérok gyűjtését, amely számos feladat kelléke lehet. A legfontosabb azonban az, hogy ilyenkor a pedagógusok bátran adjanak jó jegyeket, esetleg kedvezményeket az ügyes, szorgalmas diákoknak.

Múzeumi lehetőségek fontossága a kötelező olvasmányok feldolgozásában

Számos kiváló lehetőséget megjelöltek pedagógus kollégáink. A közeljövőben, igazodva az igényekhez, Utazó múzeum projektet fogunk készíteni több témában is. Az Olvasónapló elkészült, akár nyomtatott, akár online formában elérhetővé tesszük. Múzeumpedagógiai akciókat is szervezünk. Tematikus heteinkre kedvezménnyel érkezhettek iskolai osztályok.

Összességében elmondható, hogy jelentős szerepet vállalhat a Dobó István Vármúzeum az *Egri csillagok* című regény oktatásában. Szeretnénk továbbra is életben tartani szakmai műhelyünket, hogy folyamatosan monitoringozzuk új kínálatunkat, gyakorlatainkat, illetve reagáljunk az esetleges újabb igényekre.

EGY FÓKUSZCSOPORT TANULSÁGAI

Felmérés 6. és 7. osztályos gyerekekkel

A csoport tagjai az Egri csillagok After című programra voltak hivatalosak. A kötetlen játék és a kézműves alkotótevékenység közben zajlott beszélgetés során az alábbi kérdéseket tettük fel. A kellemes hangulatban könnyen megnyíltak a gyerekek, nagyon szívesen válaszoltak a kérdésekre és beszélgettek a témáról.

1. Szoktatok olvasni?

A 9 tagú csoportból összesen ketten jelezték, hogy nem olvasnak, a többiek rendszeresen vesznek könyvet a kezükbe. Többen beszéltek olvasási szokásairól is. Van, aki este, elalvás előtt olvas, akadnak olyanok, akik szabadidejükben élnek ezzel a lehetőséggel, de néhányan azt is megjegyezték, hogy bizony van olyan, hogy tanulás helyett is olvasnak.

2. Miket olvastok szívesen?

Széles az a paletta, amelyről a gyerekek válogatni szoktak. Szépirodalom, kortárs ifjúsági irodalom, képregény, magyar és világirodalom, stb... Szinte valamennyien mindenevők. Szülői biztatásra vagy egymást követve választanak könyveket.

3. Mit gondoltok a kötelező olvasmányokról? Riasztó a kötelesség, vagy inkább nyitottak vagytok?

Kivétel nélkül mindenki riasztónak tartja a kötelező olvasmányokat. Nem szívesen olvassák kötelező jellegük miatt. Akadnak olyanok, akik inkább máskor olvassák el a könyvet, hogy ne kötelező legyen.

4. Olvastátok az Egri csillagokat?

Olvasták a regényt.

5. Mi a véleményetek a regényről, Mi tetszett a legjobban, szimpatikusak voltak a szereplők, izgalmas volt a történelmi környezet?

Összességében csak 1-2 gyermeket „varázsolt” el a könyv. Egyikőjük már háromszor is olvasta. Nehezen birkóztak meg az Egri csillagokkal. A történelmi környezet szokatlan volt számukra, a szövevényes cselekmény próbára tette a figyelmüket. A regény hosszúsága viszont nem jelentett problémát.

6. Mely részekkel volt a legnehezebb megbirkózni?

Az események elbeszélése izgalmas olvasmány, ugyanakkor a leíró részeket „unalmasnak” találták a gyerekek. Legnehezebbnek a seregszemlék bizonyultak. Bonyolult volt a törökországi szöktetési kísérlet, ezzel bajosan boldogultak. Azt mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy miután tisztáztuk ezeknek a részeknek a jelentőségét, és a megírás körülményeiről is számos érdekességet hallottak, más megvilágításba kerültek a nehezebben olvasható részek.

7. Hogyan tudnánk veletek megszerettetni a kötelező olvasmányokat? Mivel tehetnénk vonzóbbá az olvasást?

A gyerekek rövid beszélgetés után világosan kifejtették, hogy több segítségre lenne szükségük. Ne adják „csak úgy ki” nyári olvasmányuk a kötelezőket, hanem együtt, év közben, több tanári segítséggel, olvasónaplóval, közös munka során vegyék sorra a történeteket. Nem lenne probléma az évközi olvasás sem, hiszen akár napi 30-40 oldallal is megbirkóznak, ha kedvet kapnak az olvasáshoz. Jobb lenne, ha nyáron mindenki csak azt olvasná, amit szeretne. Érdekes javaslatok érkeztek a jutalmazási módokra is. Sokaknak megfelelő lenne az ötös, de abban

egyetértettek, hogy a legjobb jutalom az, ha a regény sikeres feldolgozása után lenne egy „szabad” óra, amikor kötetlen, játékos programot találnának ki közösen.

8. Hogyan dolgoztátok fel az Egri csillagokat, milyen feladatokat kaptok? Milyen feladatokat, játékot szeretnétek, amivel könnyebb lenne a feldolgozás?

A megjelent gyerekek közül senki nem kap konkrét feladatot, mielőtt nyári olvasmányként feladják az Egri csillagokat. Többen jelezték, hogy jó lenne olvasónapló is a feldolgozáshoz, talán könnyebben menne az olvasás. A legtöbbjük esetében a szülők kijelölik a napi olvasási kötelezettséget és ellenőrzik, hogy teljesítették-e? Sajnos ezek közül egyik sem növeli az olvasási kedvet.

Beszélggettünk még a gyerekekkel arról is, hogy mennyire kedvelik az elektronikus eszközön történő olvasást. Általánosnak mondható, hogy mindenki jobban szereti a könyvet. Az eszközök használata közben hamar megfájdul a szemük és rontja az élvezetet. Nem szeretik a hangskönyvet sem, mert nem tudnak úgy koncentrálni a hallottakra, mintha olvasnának. Hamarabb elkalandozik a figyelmük.

Összességében elmondható tehát, hogy nagyobb segítséget kell adni a tanulóknak a kötelező olvasmányok feldolgozásánál. Érdemes a feladat kiosztása előtt beszélni Gárdonyiról, a regény megszületésének néhány érdekes momentumáról, és oda lehet adni az Olvasónaplót vagy pedig ki lehet jelölni egy-két előzetes feladatot is. Beszélni kell a nehezen feldolgozható részekről, konkrét segítséget kell nyújtani abban, hogy miképpen lehet könnyebben feldolgozni az adott részeket.

Bízunk abban, hogy a Dobó István Vármúzeum Olvasónaplója segítségére lesz mind a pedagógusoknak, mind pedig a gyerekeknek. Igyekszünk minél szélesebb körbe eljuttatni az információt, hogy az Egri csillagok könnyebb feldolgozásához elérhető a hagyományos és a digitális olvasónapló is.

Könyvmolyok. A program gyerekekből álló fókuszcsoportja, Dobó István Vármúzeum

Gárdonyi Géza a háza előtt, 1920 körül
Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

MERRE TOVÁBB? SEGÍT A MÚZEUM!

A következőkben sorra vesszük azokat a konkrét lehetőségeket, gyakorlatokat, fejlesztéseket, bemutatjuk azokat a javaslatainkat, amelyekkel segítséget nyújthatunk az oktatásnak az *Egri csillagok* című kötelező olvasmány feldolgozásában.

GÁRDONYI GÉZA ÉLETRAJZA

GÁRDONYI GÉZA (Agárdpuszta, 1863 – Eger, 1922)

Agárdpusztán született 1863-ban. Édesapja Ziegler Sándor, a szabadságharc lelkes támogatója, Kossuth „fegyvergyárosa” volt. Vagyonát a szabadságharc bukásakor veszítette el. Ezt követően uradalmi gépészként gyakran változtatta lakhelyét, így a család többször költözött új otthonba. Gárdonyit első emlékei egy kis borsodi településhez, Sályhoz kötötték. A sárospataki kollégiumban (1874–1876) és a pesti Kálvin téri Református Gimnáziumban (1876–1878) folytatott tanulmányok után 1878-ban beiratkozott az Egri Érseki Tanítóképzőbe. Tizenhét éves korában már első tanítói állását töltötte be Karádon. Tanítóként dolgozott még Devecserben, Sárváron és Dabronyban. 1885. október 28-án kötött házasságot Csányi Molnár Máriával. Négy gyermekük született, de házasságuk 1907-ben válással végződött. A tanítói hivatást 1885-ben hagyta el, újságíróként dolgozott Győrben (*Hazánk, Győri Hírlap*), Szegeden (*Szegedi Híradó, Szegedi Napló*), Aradon (*Arad és Vidéke*) majd Pesten (*Magyar Hírlap*). Ebben az időben vette föl a Gárdonyi nevet.

Gárdonyi Egerbe költözésének egyik fontos oka volt, hogy megfelelő alkotói közeget találjon elmélyült munkájához. Makacsul, sokszor napokon keresztül elbújva, visszavonulva olvasgatott, elmélkedett, gyűjtötte az információkat, tanult. Új utakat keresett, gondosan formálta írói arculatát, kereste önálló hangját. A csendes, nyugodt környezet, a sok gondolkodás, elmélkedés, a fáradhatatlan olvasás, folyamatos önművelés hozták létre azt az írói magatartást, ami Gárdonyi műveinek is részévé vált. Élete fontos eleme volt a vallásosság, a „szeretet filozófiája”, melyet maga keresett és épített föl, s melyet az *Ida* regényében fogalmazott meg: a jó művek felülről, Istentől ihletettek. Gárdonyi mindig erre az ihletre vágyott, mindig ezt kereste, s ha megkapta, gyorsan, pontosan, teljes odafigyeléssel tudott dolgozni.

Az *Egri csillagok*, a *Láthatatlan ember* és az *Isten rabjai* című történelmi regényeivel nagy sikert aratott. Kisregényei közül néhány történelmi témájú (*A kékszemű Dávidkáné*), de foglalkoztatta őt az egyszerű városi és falusi emberek élete is (*Az öreg tekintetes, Aggy Isten Biri!, Ki-ki a párjával*). Ars poétikáját az *Ida* regényében fogalmazta meg. Novellái először Győrben jelentek meg 1888-ban *Száz novella* címmel, a *Figurákhoz* Mikszáth Kálmán írt előszót 1890-ben. Legismertebb elbeszéléskötete *Az én falum* és a *Hosszúhajú veszedelem*.

A *bor* című színdarabja több mint száz előadást élt meg a Nemzeti Színházban.

Tagja volt a Petőfi Társaságnak, a Kisfaludy Társaságnak, majd 1910-ben a Magyar Tudományos Akadémiának is. 1922-ben halt meg Egerben. Sírja az Egri várban zárandokhellyé vált.

GÁRDONYI GÉZA ÉLETÉNEK IZGALMAS RÉSZLETEI

avagy mit mondjunk a gyerekeknek Gárdonyi Gézáról?

Gárdonyi Géza élete regénybe kívánczó, izgalmas utazás volt. Az elmúlt két év során azt tapasztaltuk, hogy ezekkel a regényes, szokatlan, olykor izgalmas történések bemutatásával a gyerekek megkedvelik Gárdonyit, és szívesebben veszik kezükbe a regényt. Ötödik osztály végén, amikor kiadják nyári olvasmányként az *Egri csillagokat*, tanácsos ezekből néhány részletet elmesélni a gyerekeknek.

A bukott diák

„Év végre mindenből szekundám lett...”

Gárdonyi Sályban, egy borsodi kis faluban végezte el az elemi iskolát. Itt már pajtásokat szerzett magának és egy életre szólóan megkedvelte a falut és annak lakóit. Meleg, barátságos családi légkörben nevelkedhetett, s noha nem vetette fel őket a pénz, a kis Géza szeretetet és figyelmet kapott szüleitől. Nem csoda, hogy amikor a híres Sárospataki Református Kollégiumba küldték, és egy nagylétszámú osztály jelentéktelen diákjaként kellett helyt állnia, minden tantárgyból megbukott. Szülei visszavitték Pestre és a Kálvin téri Református Gimnáziumban leérett-ségizett. A szülei szerették volna, ha tanult ember lesz belőle, ezért Egerbe küldték, hogy tanítónak készítsék fel. Itt sem ismerték fel a későbbi nagyszerű író. Répássy János tanár úr magyarból megbuktatta. Később, amikor már Gárdonyi ismert íróként élt Egerben, Répássy tanár úr ezt a tettét élete legnagyobb gyalázatának nevezte.

Ezek a történetek megmutatják azt, hogy Gárdonyinak milyen nagy utat kellett bejárnia ahhoz, hogy ismert író lehessen. Sikerét nagyrészt kitartó munkájának köszönheti.

Az Egri csillagok születése

„Az Isten rabjai nekem a legszebb regényem. Az Egri csillagok a legjobb regényem. És a Láthatatlan ember a legkedvesebb regényem.”

Gárdonyi Géza életének fontos vízvonalát jelentette az 1897-es év. Ebben az évben költözött Egerbe, hátat fordítva mindannak, ami addigi pályáját jellemezte. Gárdonyi „kivonulása”, vidékre költözése egyfajta tudatosan felvállalt tiltakozás volt a fővárosi elembertelenedett élettel, a milleniumi események, ünneplések képmutató világával szemben. Önként vállalt magánya tette lehetővé, hogy alkotson, hogy új témákat és kifejezésmódokat keressen mondanivalójához. Amikor Egerbe költözött, nem volt még igazán önálló, csak rá jellemző hangvétele, nem találta meg a neki leginkább megfelelő műfajt. Addig megjelent novellái, melyeknek sajátosan népi, idillikus hangvételére figyelt fel a kritika és a közvélemény, még nem voltak érettek, kiteljesedettek, regényei (*A lámpás*, *Álmodozó szerelem*) pedig csupán szárnypróbálgatások. Gárdonyi alkotóműhelyt keresett vidéken. Már ismert íróként érkezett a következő állomáshelyére, de az itt töltött 25 év alakította őt egyéni hangú íróvá. Vidéki magányában talált rá azokra a témákra, amelyekben újat, mást tudott alkotni, ki-

Gárdonyi tanítóképzés korában,
Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

Gárdonyi egri otthona,
Dobó István Vármúzeum

Gárdonyi dolgozószobája, Dobó István Vármúzeum

alakíthatta egyéni hangvételt, megoszthatta látásmódját. Világnézete, írói esztétikája itt és így teljesebbé lehetett.

Röviddel Egerbe költözése után foglalkoztatta őt egy nagyepikai mű megírásának gondolata. Az megvalósítás felé vezető utat az *Új Idők* című folyóirat pályázata nyitotta meg, melyben történelmi tárgyú regényt kértek a pályázatra jelentkező alkotóktól. Gárdonyi belevágott a nagy munkába, de röviddel az írás megkezdése után rájött, hogy az iskolákban elsajátított történelmi tudása és az írásban szerzett tapasztalata nagyon kevés ehhez a vaskos műfajhoz. Félretette az *Egri csillagokat*, a pályázatra, a *Kékszemű Dávidkánét* adta be, majd hozzálatott egy új alapokon nyugvó történelmi regény műfaji sajátosságainak kidolgozásához.

Történelmi regényeiről elmondhatjuk, hogy véletlenszerűen bukkantak elő a témák, és valamennyi esetben Gárdonyit egy-egy személyiségkülönleges sorsa indította arra, hogy élettörténetét megírja. Ez történelemszemléletének egyik sarkalatos pontja. Remek érzékeléssel találta meg hőseit olyan korokban, amelyek regénybe kíváncsiak. Valamennyi történet elmélyült, a legtöbb esetben tudományos igényű kutatómunkát kívánt. Ez a kitartó kutatás, utánajárás, pontosság, korhűség a másik fontos mutatója Gárdonyi szemléletének. A harmadik pillér szereplőinek gondos kiválasztása, a személyiségek ábrázolása, megrajzolása, egyes esetekben kitalálása, megalkotása, megformálása volt. Hőseit – ahogyan ő fogalmazott – ablaküvegül használta arra, hogy betekintést nyerjünk az adott kor történelmébe. Gárdonyi tudatos író volt. Az lebegett a szeme előtt, hogy hogyan tud ezekből az alkotó elemekből, gondosan összeválogatott, kidolgozott részletekből egységes egészet: regényt alkotni. Történelmet akart írni a szépirodalom minden eszközét felhasználva. A múlt nem csak színpad, a regény pedig lámpás, amely bevilágít az elmúlt századokba.

Az *Egri csillagok* című regény írásakor felvázolta ezeket az elképzeléseket, de a könyvön még érződik, hogy kis híján elveszik a maga alkotta szabályok között. A kezdeti buktatók ellenére a törekvés számos helyen tetten érhető: történelmi hitelesség, jellemek árnyaltsága és kifejező volta, aktualizálás, véleményformálás egymással szerves egységbe forr.

A regény megírásának indítékai

„Lehetne-e igaz történelmet írni regény alakjában?”

Elsőként érdemes a regény születésének körülményeit megvizsgálni. E fölött nem lenne helyes elsiklani, hiszen egészen más megvilágításba helyez a regényekkel kapcsolatban számos kérdést. Ezek a körülmények, melyeket nagyrészt maga az író vagy fia feljegyeztek, rávilágít azokra a fontos előzményekre, amelyek Gárdonyit alkotásra ösztönözték, illetve bemutatják azt a folyamatot, amely során a téma formálódott, alakult s végül beérett.

Az *Egri csillagok* ötlete természetesen a vár falai között született. A fiaival sétált, s a Bornemissza Gergelyről szóló beszélgetések inspirálták Gárdonyit arra, hogy kutatásokba fogjon. „Ekkor gondoltam rá, hogy ennek a Gergely deáknak életét meg kellene írnom regénynek.” Gárdonyi József szerint édesapja nagy kérdése az volt: „Lehetne-e olyan regényt írni, amely nem színpadnak használná a múltat, hanem inkább lámpás lenne: bevilágítana az elmúlt századok érdekes sötétségébe? Lehetne-e igazi történelmet írni regény alakjában?”⁴ A regény munkacíme beszédes: *Bornemissza Gergely élete*.

4 GÁRDONYI József, 1934. II. 15-19.

Gárdonyi megvásárolta azokat a könyveket, amelyeket a regényeihez használt forrásként. Az *Egri csillagok* legfontosabb forrása Tinódi műve, az *Eger vár viadaláról való ének és annak Summája* volt. A *Régi Magyar Költők Tára* harmadik kötete, melyet az író jegyzeteivel is ellátott, ma is a gyűjtemény igen fontos, értékes darabja. A történelmi énekekben leírt eseményeket, azok sorrendjét is hűen követi az *Egri csillagok*. Ugyancsak fontos forrás Istvánffy Miklós: *Magyarország története 1490-1606.* című munkája, valamint a *Négyszáz magyar levél a XVI. századból* című Szalay Ágoston által közölt, Pesten kiadott munka, de felhasználta még Salamon Ferenc: *Magyarország a török hódítás korában* című fontos könyvét is. Gárdonyi tanulmányozta a kor történetét, olvasta Verancsics, Ortélius, Musztafa munkáit is, de járt a bécsi levéltárban, a konstantinápolyi szultánmúzeumban, valamint 1899 májusában személyesen részt vett a perzsa ünnepen. Talán ennek köszönhető, hogy még ma is inkább történelmi regénynek tekintik, s fontos forrásnak tartják a 16. századi magyar történelem megismeréséhez. Le kell azonban szögeznünk, hogy nem kérhetünk számon egy szépírótól történelmi hűséget még akkor sem, ha úgy mond történelmi regényt írt. Az írónak elvitathatatlan joga, hogy a történelmet szabadon használja, saját ízlése szerint építse belőle műve háttérét. Erre fel kell hívni a gyerekek figyelmét is!

Az ostrom eseményeinek leírásában, mint már említettük, hűen követi Tinódi történelmi énekét. Közbevetésként érdemes megjegyezni, hogy Tinódi az ostrom végén érkezett Egerbe, még látta az elvonuló török csapatokat. Két hét alatt elkészült történelmi énekével. Ő valóban első kézből értesített az eseményekről, a mai napig hiteles forrásnak tekintjük.

A regény előkészítése közben Gárdonyi kiterjedt levelezést folytatott. Számos jó barátot szerzett eközben, akik tisztelték megszállottságát, s örömmel álltak rendelkezésére. Azt is fontos elmondani, hogy könyvei megjelenése után sem hagyott fel a történelmi kutatásokkal, s ha új tény birtokába jutott, műve következő, javított kiadásába ezek is bekerültek. Számos olyan regénye van a hagyatékban, melyben kéziratos javítások találhatók. Sajtópere a Singer és Wolfner Kiadóval is éppen azért zajlott, mert szerződésük lejárt előtt a kiadó sikeres műveiből hatalmas mennyiségű, új példányszámot dobott piacra anélkül, hogy Gárdonyi változtatásait belevették volna.

Az *Egri csillagok* 1901-ben, 1905-ben, 1909-ben és 1913-ban jelent meg. Projektünk keretén belül megjelent a négy kiadás egy kötetben, amelyben soron követhetőek az egyes változtatások.⁵

Gárdonyi hősei

Gárdonyi történelmi regényeinek hősei élő történelmi személyiségek voltak. Számos legenda, mítosz, olykor hamis klisé kötődött életükhöz. Az író ezek mögé szeretett volna belátni, és jelentősen befolyásolta hősei ábrázolásában az, hogy erős személyes szimpátiát érzett irántuk. Kutatómunkája kiterjedt életük vizsgálatára is, és a tudomására jutott ismeretek, történelmi tények fényében formálta meg a jellemek első, vázlatos rajzát, tehát magukon hordozták a hozzájuk fűződő, mindenki számára ismert, általánosan elfogadott személyiségjegyeket. Regényírás közben azonban gondosan tovább árnyalta ezeket a képeket, bizonyos fókuszra aktualizálta szereplőinek viselkedését, illetve számos személyes meglátással egészítette ki jellemrajzukat.

5 GÁRDONYI Géza 2022.

Nemcsak regényei főhőseit vizsgálta, hanem kutatása kiterjedt sok mellékszereplőre is. Sőt, gyakran megvizsgálta azoknak az embereknek az élettörténetét, akik abban a korban éltek. Ezek az életrajzok jellemábrázolásához nyújthattak rendkívüli segítséget. Nehezebb dolga lehetett kitalált szereplőivel, de annyira jól sikerült ezek megfestése, hogy szervesen illeszkednek a történésekbe, a helyszínekkel, idősíkokkal úgy dolgozott, hogy valóságosnak tűnjenek az abban közreműködő szereplők. Bizonyára a legtöbb kitalált szereplőt kutatásai során fellelt érdekes életpályák ihlették. Annyira jól ötvözi a valóságot és a fantázia-szülte elemeket, hogy senkinek eszébe se jut firtatni az utóbbiak hitelességét.

Ezért lehettek hősei igazi példaképek. Megingathatatlanok, igazak, bátrak. Sorsuk életük első pillanatától kiszámítható, minden egyes cselekedetük aláhúzza hibátlan jellemüket. Gárdonyit Bornemisszában pont ezek a tulajdonságok ragadták meg, ezért fogott hozzá a regény megírásához.

Érdemes a gyerekeknek ezt az alakot középpontba állítani az olvasmány feldolgozásának megkezdésekor. A hatodikos gyerekek még szeretik a mesét, fel kell hívni a figyelmüket a történetre, és arra, hogy a regényt egy izgalmas meseként olvassák! Bornemissza Gergely már gyermekként is igazi kis hős. Bármelyik mese, ifjúsági kalandregény kedves szereplője is lehetne. A kisfiú, aki száz kalandon át elnyeri szerelme kezét, majd az egri kapitányi tisztséget!

Rendkívüli az a mód, ahogy Gárdonyi a fel nem kutatható részleteket ábrázolja. Természetesen vizsgálódásai során sok olyan időszakra bukkant Gergely életében, amelyet nem ismerhetett meg, vagy amely megírása esetleg elnehezítené, megakasztaná a történet folyását. Sokatmondó az a vándorút, melyet Török Bálint kiszabadításáért tesznek meg. Bornemissza Gergely életének végén fogságba esik és meghal a Jedikulában. Hogy ez miért és hogyan került a regénybe, erről maga az író így gondolkodik: „Lehetetlen volt olyan életrajzot írnom, hogy az olvasók sírva tegyék le a kezükből. Ezen úgy segítettem, hogy az elejére fordítottam annak a nehéz sorsnak a képét, amely őt érte. Az olvasó a regény első felében megismeri a magyar rabok útját és a héttornyú börtönt, anélkül hogy csak sejtene is, hogy mindezt azért mondom el, hogy mikor a regény végére ér, gondolatban visszahelyezhesse az érdekes hőst a regény első felében rajzolt állapotokba. Furcsa munka ugye? Munkának furcsa, olvasmánynak nem. Az olvasó csak a regény utolján veszi észre, mint a sorban menő ember, aki az út végén visszafordulva látja meg, a fák egységét, s visszafelé is elméláz a megtett út érdekességén.”⁶ Néhány utalást is beszúr arról, hogy milyen sors vár Gergelyre. Nagyon jó ötlet ez a szerkezeti megoldás. Mind az események időrendi sorába, mind pedig a regény mondanivalójának megfogalmazásába illeszkedik. Ugyanakkor fontos azt is megjegyeznünk, hogy bizonyos szerkezeti egyenetlenség fedezhető fel a történetben. Kicsit hosszúra nyúlt a mese és töredezetté, bonyolulttá válik a történetmesélés. Érthető, hogy a gyerekek miért ezen a részen jutnak át a legnehezebben. Kézen fekvő megoldás lehet, ha erre a pedagógus felhívja a figyelmet és átvezeti a gyerekeket ezen a részen. Több játékötletet is írunk, hogy milyen módon lehet úgy feldolgozni, hogy a gyerekek könnyen átjussanak a bonyolult szabadító hadműveleten és ne törjön meg a varázs.

A regény egyik legkedvesebb alakja Cecey Éva, Vicuska. Ő nem létezett a valóságban, de alakja nélkül aligha lehetne a regény az, ami. A szerelmes fiatal lány, a nagyszerű anya, a férjét mindenben támogató

6 GÁRDONYI József 1934. II. 19.

feleség, aki ha kell, még jelenlétét is letagadja. Gárdonyi nőideálja ez a kedves teremtés. Számos beszélgetés során megemlíthetjük az áruló Hegedűs István nevét is. Több témában is kezdeményezhetünk vitát viselkedéséről, indítékairól. Ő létező személy volt.

Ugyancsak fontos szereplő Sárközi, a cigány. Nagyszerű jellemrajz az övé, Gárdonyi nagyon ügyesen szőtte az eseményekbe alakját. De a valóságban ő sem létezett. A tanulókkal róla is lehet beszélgetni. A valószínű és kitalált szereplők jelenléte a regényben számos játéklehetőséget kínál. Erre épül a Lajstromjátékunk is, amellyel a gyerekek beleírhatják magukat a regénybe, bővítve a hősök sorát, illetve személyessé téve az olvasás közbeni mélyebb átélés élményét.

Számos érdekességet vet még fel, ha a ma ismert történelmi tényekkel, új kutatási eredményekkel összevetjük az *Egri csillagok* című regényt. Az író történelmi ábrázolásával olyan közeget teremtett, amely ilyen irányú vizsgálódásra indít bennünket. Másrészt regényével nemcsak egy történelmi eseményt beszélt el, hanem egy helynek, az Egri várnak a kultuszát is megteremtette.

Gárdonyit tehát elsősorban az adott történelmi korban élt emberek foglalkoztatták. Személyiségük alakulása, változása, a történelem viharainak egyéni, individuális szinten történő átélése. Az *Egri csillagok* hőseit is e szempontok szerint rajzolta meg.

Gárdonyi regénye rendkívül összetett, számos rétege nyomon követhető. Romantika, történelem, kaland, mese, mind-mind jelen van. A gyerekeknek szüksége van arra, hogy a pedagógus folyamatos, gondos irányításával dolgozzák fel. Nem szabad őket magukra hagyni, nem adható ki pusztán nyári kötelező olvasmányként a könyv, mert csak elijeszti a gyerekeket a nagy terjedelem és elfordulhatnak az olvasástól, Gárdonyitól. Az olvasás komoly tevékenység, az olvasásra szoktatás nagy odafigyelést igényel. Ha arról szól a nyár, hogy minden nap 20 oldal elolvasásához oda kell parancsolni a gyereket, az élmény elveszik. Érdemes sokat jutalmazni, kihívásként, kalandként tálalni ezt a tevékenységet!

Gárdonyi egri otthona

Gárdonyi Egerbe költözésének egyik fontos indítéka volt, hogy megfelelő alkotói közeget találjon elmélyült munkájához. Makacsul, sokszor napokon keresztül elbújva, visszavonulva olvasgatott, elmélkedett, gyűjtötte az információkat, tanult. Ez a kitartó, hatalmas energiákat megmozgató tanulás, megfigyelés, az információk állandó elemzése, átgondolása élete részévé, egyénisége fontos jegyév vált. Új utakat keresett, gondosan formálta írói arculatát, kereste önálló hangját. Nem rejtőzött el, nem idegenkedett semmitől, csupán kellő távolságot tartott mindentől, ami új, szokatlan, esetleg veszélyes lehetett. Életstílusa része lett írói stílusának, hangnemének is. A csendes, nyugodt alkotói közeg, a sok gondolkodás, elmélkedés, a fáradhatatlan olvasás, az állandó, a néha látszólag céltalan vizsgálódás, folyamatos önművelés hozták létre azt az írói magatartást, ami Gárdonyi műveinek is részévé vált.

A kiválasztott ház, a környék egyetlen épületeként nagyon roszkatag állapotban volt, egy borkimérés működött benne. Munkát, erőt nem kímélve néhány év alatt sikerült olyanná alakítania, amilyenben jól érezte magát. A családjának a kis ház mellett egy nagyobbat tudott építeni, így a hőn áhított magányt is megnyerte úgy, hogy bármikor csatlakozhatott szeretteihez.

Hamarosan megvásárolt a háza feletti területből három hold szőlőt, több mint száz négyszögölt a Mártonffy rétből, majd 1907-ben övé lett az Eger határában lévő Savós nevű harmincholdas birtok is. Itt volt domb, völgy, rét, fenyves, nyaraló és gyümölcsös is. Régi álma, a Gárdonyi-kúria született meg.

A Mártonffytól vásárolt földön évek aprólékos és gondos munkájával kertet telepített. Európái útjairól hozott növényeket ültetett, gondozott. Az ehhez szükséges tudást eleinte könyvekből, rendszeresen rendelt folyóiratokból szerezte, később tapasztalata és precíz megfigyelései, feljegyzései szerint kertészkedett. Házának környezete megszépült, mindig ezrével virágoztak a növények, madarak csicseregtek, csend és békesség jellemezte otthonát. A lakóházához közelebb eső kert volt a virágos kert, mélyebben feküdt a gyümölcsös és sétakert. A két rész között, hogy a sétáit biztonságosabbá tegye, az esetlegesen esős időjárás következményeit kiküszöbölje, köfalat épített. A bokrok között és az utak mentén barátaitól ajándékba kapott szobrok álltak. A ház húsz méteres hosszán tornác épült. Ha esett az eső, az író itt elmélkedett az elmaradhatatlan pipaszó mellett.

Saját maga által kigondolt új életstílusa lehetővé tette számára, hogy végre úgy élhessen, ahogyan mindig is szeretett volna: volt ideje a gondolkodásra, békességben telhettek napjai.

Gárdonyi Géza az írás mellett számos tudományágban érezte otthon magát. Többek között a magyar nyelvtudományban is elmélyült kutatásokat végzett. Művei, valamint több, nyelvészettel kapcsolatos kézírata is bizonyítja, hogy tudatosan és folyamatosan formálta írói nyelvét. Az *Antibarbarus*, a *Magyar Szókülönböztető Szótár* és a *Rosta* című szótára szócikkeit regényeiben, novelláiban használta fel, s folyamatosan gyűjtötte a nyelvjárási kifejezéseket, szavakat, szólásokat, amelyek ugyancsak művei igényességét segítették elő.

Amikor a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották, Eger város közgyűlése úgy határozott, hogy a Takács utca nevét Gárdonyi Gézára módosítják. Így köszönte meg az író a városnak ezt az elismerést: „Életemben ide nyújtották nekem azokat a rózsákat, amelyeket csak halotti szemfödelemre várhattam volna, ez a nagy és nemes adomány megerősít engem lankadó munkabírásomban és szent fogadalmakra kötelez. Munkálkodok tovább az Istentől nekem osztott szerszámmal – holtomig – a nemzet művelődéséért és Egerért.”⁷

Gárdonyi titkosírása

Lingvisztikai törekvéseinek szülötte volt titkosírása is. Gárdonyi Géza titkosírási betűjelei kiválasztásával latin betűs írásunk párdarabjait alakította ki, tehát egy betűhöz egy jel tartozott. Választott betűjelei latin betűs írásunk karaktereinek kisebb-nagyobb részei lettek, vagyis gyakorlatilag a betű egy kis elemét (szárát, a fölé írt vesszőt, alsó ívét, stb...) emelte ki az író. Gárdonyi feladta az írás alapvonalát, és egyúttal célként 2 cm körüli, minél telítettebb írásszalag leírását határozta el.

A titkosírás betűjelei mindig közvetlenül kapcsolódnak egymáshoz és minden szövegbeli jel külön hangértékkel rendelkezik. Az írás iránya jobbról bal felé tart. A jobbról bal felé haladó írásirányhoz másodlagos irányként az alulról felfelé haladó írásirány társul. A felfelé tartó írásirány az elsődleges mindaddig, míg az írásszalag felső peremét el nem éri a szó. A betűk kötése a jelek alapvonalat érintő pontjain lehetséges: ha két ilyen

⁷ OKOS Miklós 1963. 44.

pont van, akkor a jobb oldalihoz köt az előtte lévő betűjel. A jel kezdőpontjával köt az előző jel végpontjához.

Az írás egyszerűsítésén kívül Gárdonyit esztétikai szempontok is vezérelték. Ez volt a játék és az öröm ebben az írásban. Több oka lehetett megszületésének: a még kialakulatlan, csak felvillanó gondolatok eltitkolása, a nyelvek iránt érzett kíváncsiság és szeretet, a szándékos titokzatosság, amely egyféle fricska volt a kortárs sajtó sokszor udvariatlan érdeklődésére. Gárdonyi nagyon szerette a titkokat, számára az élet, a művészet, az írás titok volt, és a „megfejtés”, az út is fontos része volt az alkotásnak. (Erről a keresésről és megtalálásról is szól az *Ida regénye* című, életművének szintézisét megfogalmazó regénye.)

Titkosírásáról már életében tudtak és sokan sokfelét találtak is. 1921-ben, a *Nép*-ben jelentek meg a következő sorok: „... Már szedelőzködtünk, amikor egy kínai írással telejegyzett puha füzetet tett elénk: a naplója volt. Az első pillanatban azt hittük, hogy valaki kínai nyelvre fordította, de Gárdonyi csakhamar felvilágosított arról, hogy nem kínai, hanem az ő külön írása és azt rajta kívül ember elolvasni nem tudja...” Az írásról még fiai sem tudtak kielégítő magyarázatot adni, s ahogy Gárdonyi József fogalmaz az *Élő Gárdonyi* című művében: „Írása kulcsát magával vitte a sírba.” A „tibetüként” emlegetett írásnak semmi köze nincs a tibeti íráshoz. Ismerve Gárdonyi humoros, játékcsináló alaptermészetét, még azt a feltevést is megkockáztatjuk, hogy a „tibetű” tulajdonképpen a „titkos” és a „betű” szavak játszi összevonása.

Gárdonyi halála után nem sokkal már próbálkoztak a megfejtéssel. Naplóinak külseje keveset árult el, s támpontot nyújtó folyóírás nem volt benne, pusztán egy szótár jellegű szinoníma gyűjteményt tartalmazott. A legnagyobb munkát László János végezte, akinek tanulmánya az *Irodalomtörténet 1955/3.* számában jelent meg, s amelyben többek között a következőket írta: „Megoldódott Gárdonyi utolsó éveinek rejtélye. A kötetből szívós megfejtési munka után megrázó kép tárult elém: egy nagy magyar író életének elhatalmasodó, súlyos bélyege meredt rám minden sorból.” A fenti hamis kép már jóval korábban kialakult Gárdonyiról. Ennek magvát jórészt a róla megjelent újsághírek hintették el. Gárdonyi 1917-ben így vall erről Kárpáti Aurélnak, a *Déli Hírlap* munkatársának: „Pár esztendő előtt járt nálam, egy pesti újság munkatársa, az ugyancsak csúffá tett. Beteg voltam, influenzás. Éppen le akartam feküdni, mikor rám nyitott. Rettentően fáj a fejem. De ha már olyan messziről idefáradt, hát csak felelgettem neki... Furcsa cikk volt az egész, valahogy azt lehetett kivenni belőle, hogy én holmi indiai filozófián töröm a fejem, meg hogy neuraszténiás bolond vagyok. Gondolhatja, mennyire resteltem a dolgot.” Ezzel szemben Kárpáti a következőket írja Gárdonyiról: „Nyugodtan, megfontoltan beszél, azzal a közvetlen egyszerűséggel, amely írásában is megnyilvánul. Érdekes, hogy Gárdonyi, aki pregnáns egyéniségétől átítatott íásaival határozottan forradalmi jelenség a magyar elbeszélő irodalomban, alapjában véve mennyire konzervatív temperamentum. Valószínű, hogy természetes hajlamain kívül ebben nagy része van annak az elvonultságnak, amelyben évek óta él és dolgozik.”

A további történetről az 1972-ben, a Szépirodalmi Kiadó által gondozott *Titkosnaplóból* értesülhetünk. „Az 1965 végén, fiókszámra előkerült (többféle, részint vegyes összetételű) titkosírási feljegyzések nemcsak váratlan lendületet adtak a megfejtés nehéz munkájának folytatásához, hanem szinte új irányt is diktáltak. A megváltozott körülmények között - a munka anyagi és erkölcsi feltételeit megteremtő egri múzeum felhívására - huszonketten jelentkeztek a ritka hagyaték ismeretlen tartalmának földerítésére. Tanárok, diákok, munkások, orvosok, közgazdászok, tisztviselők és mások; a titkosírási rendszerek-formák ismerete vonatkozásában laikusok és szakképzett kutatók. Gilicze Gábor (egyetemi hallgató) a Füles rejtvényújságból, Gyürk Ottó (honvéd alezredes) egy televíziós vetélkedőből értesült a szokatlan feladatról. A két sikerrel járt megfejtő különböző mó-

don közelített tárgyhöz (az egyik segédeszközök nélkül, a másik a korszerű technikát hívta segítőtársául), s felfedezéseik egy napon egybehangzottak.

Kiderült, hogy Gárdonyi rejtjeles írásmódja valóban gondosan-ötletesen kitervelt munka – annak ellenére, hogy elsajátítása nem okozhatott évekre szóló kötöttséget. Gárdonyi jegyzeteinek, vázlatainak rögzítését, továbbá a készülő művek szerkezetének ellenőrzését, alakrajzainak finomítását, stílusának csiszolását pedig – minden furcsaságával együtt – megkönnyítette. Hiszen bizonyos idő eltelte után – mint ezt családja is jól látta – már a folyóírás gyorsaságával használta Gárdonyi a titkosírást.”⁸

A nyelvészeti kutatások mellett számos természettudománnyal foglalkozó könyvet olvasott, kertészeti folyóiratokra fizetett elő. Növényeiről, a kertjében élő madarokról, rovarokról, bogarokról titkosírással könyvet vezetett, melynek a *Természet kalendáriuma* címet adta. A kalendáriumban közel 200 megállapítás, megfigyelés olvasható.

KÖTELEZŐ OLVASMÁNY, MÁSKÉPP

Előkészítő órák

Az *Egri csillagok* elolvasását többnyire az előző tanév végén, nyári olvasmányként adják ki a pedagógusok a gyerekeknek. Az elmúlt másfél évben, összesen 84 felső tagozatos osztálynak tartott, Gárdonyiról szóló foglalkozásokon zajló megfigyelések, valamint a projekt során létrejött szakmai műhelyen folyó beszélgetések összegzése alapján örvendetes, de lehangelő tendenciák is megfigyelhetők. Az utóbbi néhány évben észrevehetően csökkent a gyermekek olvasási kedve, így nincs könnyű dolga a magyar tanároknak a kötelező olvasmányok elolvasatásával. Mégis olvasásra kell buzdítani a gyerekeket, hiszen csak így tudják elsajátítani az irodalmi anyagot. Számos pedagógusnál tapasztaltam, hogy igen érdekes és változatos módszereket találtak ki, hogy átsegítsék a gyerekeket az olvasás buktatóin. Volt, aki csapatokra osztotta osztályát és közös feladatmegoldásra buzdította őket. (Pl.: társasjáték elkészítése, mini színelőadás.) Ezen túlmenően bizonyossággal megállapítható, hogy azoknak a pedagógusoknak az osztályai boldogultak az olvasással, ahol évről évre, következetesen és változatos módszerekkel, sok játékkal, együttműködéssel és jutalmazással szoktatnak az olvasásra.

Akadnak olyan pedagógusok is, szerencsére csak elvétve, akik szemmel láthatóan nem kedvelték Gárdonyi regényét, sőt magát az olvasást sem különösebben. Nem volt tehát meglepő, hogy diákjaik több nehézség árán tudtak megbirkózni a regénnyel.

A projekt során a múzeumpedagógiai foglalkozásra érkezőket minden alkalommal megkérdeztük arról, hogy mi okoz nehézséget a regény elolvasásakor. Nehezen válaszoltak, de amikor jeleztük, hogy milyen érdekel a véleményük, bátran elmondták tapasztalataikat. Az alábbi okokat jelölték meg azok, akiknek problémát jelentett az olvasás. Többen több kifogást is mondtak egyszerre:

- Nagyon hosszú a regény (80 %)
 - Nem szeretnek olvasni, főleg ilyen régi könyveket (70 %)
 - Unalmas a második és a harmadik rész (50 %)
 - Sok benne a furcsa szó (20 %)
 - Nem értik az adott korszakot, szokatlan a középkor miliője, nehezen átélhetőek a regény történései. (40 %)
- Sajnos akadtak olyan osztályok is, (20%) amelyek tanulói válaszolni sem tudtak. Rajtuk látszott az olvasás iránti mély közömbösség.

Akik kedvelték, az alábbiak miatt olvastak szívesen:

- Tetszett a mese (60 %)
- Sok volt a harc és a kaland (70 %)
- Tetszett a romantika, Gergő és Vica szerelme (50 %)

Nagyon fontos, hogy kedvet csináljunk az olvasáshoz, az olvasottak feldolgozásához, de közben le kell számolnunk a kötelező nyári feladat keserves felhangjával is. Beszélhetünk arról, hogy miért fontos az olvasottakat megjegyezni, miért kell folyamatábrákat, táblázatokat, rajzokat, tudósításokat, stb. készíteniük. Valójában már a jövőbeli munkánkra készülhetünk. Az olvasottak feldolgozása közben a gyerekek lehetnek tudósítók, újságírók, reklámszakemberek, könyvkiadók, szerkesztők, stb. Attól függően, hogy milyen feladatot hajtanak végre. Már felhívhatjuk a figyelmet az Olvasónaplóra, amely a Dobó István Vármúzeum honlapján elérhető és letölthető. Kigondolhatunk néhány feladatot, amelyet megoldatunk a gyerekekkel, hogy könnyebben menjen a feldolgozás. Például:

- Az előző évi olvasmány (A Pál utcai fiúk) élményének felidézése.
- Olvasókörök vagy a terjedelmes szövegek közös olvasása.
- Olvasópárok szervezése, hogy segíthessenek egymásnak és megoszthassák az élményeiket.

A Dobó István Vármúzeum – figyelembe véve az elmúlt másfél év tapasztalatait – május utolsó előtti szombatján ötödik osztályosoknak és a szüleiknek érzékenyítő, felkészítő napot szervez *Egri csillagok – Kötelező találkozás* címmel. A program során megnézhetik az Egri várat, a regény helyszíneit, valamint a Gárdonyi Géza Emlékházban és a kertben titokfejtő-nyomozós játék keretében fedezhetik fel a Gárdonyi-életművet. A nap során felhívjuk a figyelmet azokra a lehetőségekre, játékokra, amelyek megkönnyítik, élménnyé teszik a kötelező olvasmány elolvasását.

A regény órai feldolgozására többnyire tavasszal kerül sor, de addig is időről időre foglalkozni kell az olvasás közben adódó kérdésekkel, az Olvasónapló elkészítésével.

Az Új Nemzeti Alaptanterv és az Egri csillagok

A NAT szerinti főbb témakörök az *Egri csillagok* feldolgozásához:

- A múzeum, mint a kultúra fontos helyszínének használata
- Család, otthon, nemzet
- Szeretet, hazaszeretet, szerelem
- Hősök az irodalomban

- A XIX. századi magyar irodalom prózai nagyepikája: Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének fel-
dolgozása

Tanulási eredmények elérése az Új NAT szerint:

- megérti az irodalmi mű szövegszerű és elvont jelentéseit,
- a tanult fogalmakat használva beszámol a megismert műről,
- elkülöníti az irodalmi művek főbb szerkezeti egységeit,
- összehasonlítja egy irodalmi művet annak adaptációival,
- a megismert epikai mű cselekményét összefoglalja, fordulópontjait önállóan ismerteti,
- elkülöníti és jellemzi a fő- és mellékszereplőket, megkülönbözteti a helyszíneket, idősíkokat, azonosítja az előre- és visszautalásokat,
- bemutatja a szerzőhöz és a korszakhoz kapcsolódó legfőbb jellemzőket.

JAVASLATOK A TANMENETHEZ

Az iskolai helyi tantervek eltérőek lehetnek az *Egri csillagok* oktatására szánt óraszámok tekintetében. Az alábbi javaslatok 14 órás tanmenethez készültek, amelyek tetszés szerint felhasználhatók, bővíthetők vagy egyes részek elhagyhatók. Az összefoglalásra nem írtunk javaslatokat, ezt minden pedagógus egyéni elképzelésére bízunk.

1. óra

Az óra témája

A regény keletkezésének története, Gárdonyi Géza az író és az ember

Az óra célja

A Gárdonyiról készült kisfilm megtekintésével röviden bemutatjuk Gárdonyi Géza otthonát, a regény helyszínét, a regény ötletének megszületését. A tanári előadást és az Olvasónapló bevezetőjét átbeszélve megismerjük az író, illetve azt a kort, amelyben alkotott. Sorra vesszük életének legfontosabb állomásait, és arról beszélgetünk, hogy milyen út vezetett az írói pályához. Legfőbb célunk, hogy megismertessük az embert, a regényírás különleges folyamatát, az ihlet fontosságát, a mának szóló legfontosabb üzeneteket. Szót ejtünk a pályaválasztásról. Arról is beszélgetünk, hogy miért fontos, hogy már gyermekként ismerjük a klasszikus irodalom legszebb darabjait. Mit tanulhatunk régi korok könyveiből? Visszautalunk korábbi olvasmányokra is.

Javasolt feladatok, játékok

- Könyvbörszét tartunk. Aki szeretné, elhozhatja legkedvesebb olvasmányát és bemutathatja. A bemutatás legfontosabb szempontja: miért tetszett a könyv, miért ez a kedvenc olvasmány?
- Beszéljenek a gyermekek kedvenc hősről. Melyek voltak életének legfontosabb állomásai a regényben? Miért volt szimpatikus a választott karakter?

- Idővonalat készítünk Gárdonyi Géza életéről, életének fordulópontjairól, külön színekkel kiemelve azokat a részleteket, amelyek írói pályáját segítették.
- Amennyiben sikerül meglátogatni a múzeumot egy foglalkozás vagy egy osztálykirándulás keretein belül, felidézük az ott látottakat, a múzeum legfontosabb tárgyait, azokat az érdekes momentumokat, amelyeket megtudtunk Gárdonyiról. Ebben az esetben a gyerekek a telefonjukkal készített tárgyról részletesebben is beszélhetnek. Mire emlékeznek, milyen történetet hallottak a tárgyhoz köthetően Gárdonyiról?

Fejlesztési terület

- A szerzőhöz és a korszakhoz kapcsolódó legfőbb jellemzők bemutatása.
- Olvasás, olvasásra buzdítás.
- Irodalmi műveltség megalapozása a Gárdonyi-életmű bemutatásával, a 19–20. század fordulójának bemutatásával.
- Az olvasott szöveg szereplőiről, a megjelenített élethelyzetekről szóbeli megfogalmazások.

Ismeretanyag

- Gárdonyi Géza életének a regényhez köthető vonatkozásai, érdekességei
- A történelmi regény ismérvei

2. ÓRA

Az óra témája

Élet a végvárakban

Az óra célja

Az óra során áttekintjük a 16. századi Magyarország történelmét, számos, a regény szempontjából fontos eseményt. Frontális magyarázat során szót ejtünk arról, hogyan éltek akkor az emberek. Az interneten számos jó kép található épületekről, öltözetekről, ételekről, amelyek segítségével a tanár képes bemutatót készíthet. Egy, a múzeum által összeállított változat elérhető a múzeum honlapján!

Hol laktak, mit ettek, hogyan utaztak, hogyan öltözködtek? A regényből megismert történelmi hátteret vázoljuk fel. Csoportban projekt munka folyik. Az óra célja, hogy felfedezzük közösen az akkor és a mai kor közötti különbségeket életmód, életvitel tekintetében. Milyen nehézségekkel kellett abban a korban megküzdeni, milyen hatással voltak ezek az emberek mindennapjaira?

Megtekintjük az Egri vár történetéről szóló filmet.

<https://egriivar.hu/hu/kazamata-filmek-113/c/kazamata-filmek>

Javasolt feladatok, játékok

Projekt munka: csapatokban dolgozva az alábbiakat dolgozhatják ki a gyerekek:

- Induljatok el egy portyára! Miket zsákmányolnátok? Mire lenne szükségetek?
- Tervezzétek meg a katonák reggelijét és ebédjét három napra! Azt is gondoljátok át, hogy ezeket hogyan szerezték be!

- Rendezzettek be egy szálláshelyet a katonáknak! Azt is találjátok ki, hogy mit és honnan szereztek be hozzá!
- A vár kocsmáját vezetitek! Hogyan rendezkedtek be, mit szereztek be, hogy jól működjön? Gondoljátok arra, hogy ott ennivalót is lehetett kapni.
- Egri lakosok vagytok, nem hagyátok el a várost a közelgő török sereg hírére. Mit csináltok ingóságaitokkal, hogyan és mivel mentek be a várba? Miben fogtok tudni segíteni a vár népének?
- Kisebb projektmunkákat, a szövegekhez kapcsolódó közös kutatást végzünk internetes felületeken és az iskolai könyvtárban.

Fejlesztési terület

- A gyermekek szembesítése erkölcsi, történelmi és érzelmi konfliktusokkal. A múlt és a jelen összehasonlítása segíti az erkölcsi, morális, érzelmi fejlődést.
- Fejlődik a problémamegoldó gondolkodás a különböző kreatív feladatok megoldásával.
- A játékok különböző befogadási és értelmezési stratégiák kidolgozására buzdítják a gyerekeket, a más-más kontextusban történő vizsgálódás segíti az irodalmi mű történelmi nézőpontból való értelmezését.
- Az irodalmi szövegek keletkezéséhez, megértéséhez, tartalmához kapcsolódó történelmi, földrajzi kérdések megbeszélése.

Ismeretanyag

- A 16. századi Magyarország életmódtörténete
- A Gárdonyi-regény történelmi vonatkozásai

3-4 óra

Az órák témája

„Hol terem a magyar vitéz?”

Az órák célja

A könyv első részének áttekintése kapcsán az akkori korszak gyermekeinek életéről beszélgetünk. Megbeszéljük a lakókörülményeket, ruházatot, a gyermekek napi teendőit, a rájuk leselkedő veszélyeket. Útjára indítjuk Bornemissza Gergelyt, megbeszéljük kalandos sorsának alakulását. Sorba vesszük az első részben az életéhez kötődő legfontosabb eseményeket és személyeket. Ezekhez közösen vázlatot készítünk. Összehasonlítjuk az akkor élt gyerekek sorsát, életét, az ezeket befolyásoló körülményeket a mai gyermekek életkörülményeivel.

Megbeszéljük az Olvasónapló idevonatkozó feladatait.

Javasolt feladatok, játékok

- Szerepjáték: a gyerekek maguk is részesei lehetnek a történeteknek azzal, hogy elképzelik, őket is elrabolta a török. Ki kell találniuk, hogy miképpen tudnák segíteni Gergelyék szökését!
- Tanári irányítással beszámolót készítenek az akkor élt gyermekek mindennapjairól, a rájuk leselkedő veszélyekről.

Fejlesztési terület

- Az olvasott szöveg szereplőiről, a megjelenített élethelyzetekről szóban és írásban vélemény megfogalmazása
- A hősiesség különböző példáit kifejező szövegek megértése és összehasonlítása mai kor hősiességének mondható magatartásával
- Megismeri, elkülöníti, az epikus mű főbb cselekményeit, jellemzi szereplőit.
- Összekapcsolja ismereteit a szöveg tartalmával, reflektál arra és elvonatkoztat attól.
- Segítséggel kreatív szöveget alkot a megismert műhöz kapcsolódóan.
- Képes megfigyelni, értelmezni, összehasonlítani a történelemben előforduló különböző emberi magatartásformákat, élethelyzeteket.

Ismeretanyag

- Megismeri és feldolgozza a kötelező olvasmány első fejezetét.
- Megtanulja az epikai műnem jellemzőit, a cselekményeit összefoglalja, átlátja
- Az egyes eseményeket, mint a hősök életének jellemzési lehetőségeit felismeri.

5-6. óra

Az órák témája

Oda Buda!

Az órák célja

Ezen az órán áttekintjük Magyarország 16. századi történelmét, az ország három részre szakadását, annak következményeit. Összehasonlítjuk az akkor élt és a mai emberek mindennapjait. Beszélünk a veszélyről, felelősségről, a történelemnek a mindennapi emberek életére gyakorolt hatásáról. Szót ejtünk Magyarország akkori állapotáról, az erőtleneségről, csüggedtségről, gyászról, ennek okairól és veszélyes következményeiről.

Javasolt játékok, feladatok

- Áttekintjük az Olvasónapló idevonatkozó feladatait. Meghallgatjuk a gyerekek „hadtudósításait” Buda elestéről.
- Külön figyelmet fordítunk a török hadsereg seregszemléjére. Ezt a részt közösen is felolvassuk a gyerekekkel és értelmezzük az egyes katonai egységek feladatait. Megnézzük az Egri vár honlapján található *Harc a föld alatt* című filmet, amely az aknászok munkáját mutatja be.
- Megtekintjük a Dobó István Vármúzeum *Fegyvermustra* című virtuális kiállítását a múzeum honlapján és a *Végvárok kora* című rész fegyvereit gondolatban „hozzárendeljük” az egyes egységekhez.
- Az internetes keresővel megkeressük az egyes egységek fényképes ábrázolását. Felhívjuk a gyerekek figyelmét arra, hogy hol és milyen oldalakon juthatnak hiteles információkhoz.

Fejlesztési terület

- Történelmi érzék fejlesztése

- A magyarság kultúrájának bemutatása
- Más népek kultúrájának megmutatása
- Rávilágítunk arra, hogy minden történelmi eseménynek, folyamatnak okai és következményei vannak.
- Bemutatjuk, hogy a múlt viszonyai, az emberek gondolkodása, értékítélete eltér a maitól.
- Kialakítjuk a múlt iránti érdeklődést.
- Erősítjük a nemzeti identitás és hazaszeretet érzését.
- Tanári útmutatással információkat keresünk különböző médiumokból és forrásokból.
- Egyszerű esetekben, tanári útmutatással különbséget teszünk az egyes források között.

Ismeretanyag

- Történelmi háttér bemutatása
- Egyes epikai műfaji sajátosságok bemutatása (seregszemle)
- Regény és történelem, valóság és fikció közötti különbségtétel
- Különböző szöveg-feldolgozási módszerek alkalmazása

7-8. óra

Az órák témája

A rab oroszlán

Az órák célja

A könyv legbonyolultabb, legszerteágazóbb részét nagy körültekintéssel dolgozzuk fel. Levetítjük az 1968-ban készült *Egri csillagok* című film idevonatkozó részletét az események könnyebb felfogása, értelmezése céljából. Érdekességképpen megemlítünk néhány vicces történetet a filmforgatásról.

Sorra vesszük a kiszabadítás lépéseit a tervezéstől egészen a Törökországban törtétekig. Külön kiemeljük az egyes emberek erkölcsi magatartását. (Török Bálint, A Héttorony új bégje, Sárközi) Tanári irányítással vitát nyitunk, megbeszéljük a Török Bálint és a szultán közötti beszélgetés tartalmát, lényegét, üzenetét, érveket és ellenérveket hozunk fel Török Bálint valamint a szultán cselekedete, mondatai mellett és ellen.

Megbeszéljük az Olvasónapló idevonatkozó feladatainak megoldását.

Javasolt játékok, feladatok

- Tanári irányítással sorra vesszük a kiszabadítási kísérlet lépéseit, a hősök kalandjait, értelmezzük ezeket és folyamatábrát készítünk.
- „Akció-forgatókönyvet” írunk: csapatmunkában megtervezzük a szökést mai, modern, az akciófilmekből ismert eszközök felhasználásával.

Fejlesztési terület

- Kalandregények jellemzőinek tisztázása, a műfaj sajátosságainak megnevezése, beazonosítása Gárdonyi regényében
- A regény összehasonlítása annak adaptációjával

- Az epikus mű fordulópontjainak önálló ismertetése
- Mai, szubjektív ismeretek összevetése az irodalmi szöveg tartalmával
- Ismeretek összekapcsolása a szöveg tartalmával, összefüggésekre történő reflektálás

9-10. óra

Az órák témája

Eger veszedelme

Az órák célja

Megnézzük a Dobó István Vármúzeum 1552-es ostromról szóló kisfilmjét.

<https://egrivar.hu/hu/kazamata-filmek-113/c/kazamata-filmek>

Csoportra osztjuk az osztályt, Lajstromjátékot játszunk. A Lajstromjáték során mindenki szerepet, karaktert választhat magának, amelyet beleírhatunk a regénybe. Így válhatnak a gyerekek a történelem aktív részeseivé. Sorra vesszük a magyar sereget és muníciót Gárdonyi seregszemléje alapján és összevetjük a török seregével. Beszélgetünk a túlerőről, az elszántságról, az egyenlőtlen harcról. Megbeszéljük az Olvasónapló idevonatkozó feladatit.

Javasolt feladatok, játékok

- Lajstromjáték. A gyerekek „időutazáson” vesznek részt és az 1552-es ostrom szereplőivé válnak úgy, hogy megformálják saját történelmi karakterüket az alábbi kérdések segítségével.
- Kik vagytok, hogy hívnak benneteket?
- Honnan és milyen kalandok közepette érkeztek Egerbe?
- Egy csapattá váltatok, miben tudtok segíteni a várban harcolóknak?
- Milyen hőstettet hajtottatok végre?

Fejlesztési terület

- Véleményalkotás az olvasott szöveg szereplőiről, a megjelenített élethelyzetekről szóban és írásban
- A hősiesség különböző példáit kifejező szövegek megértése és összehasonlítása
- A cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
- A cselekmény fordulópontjainak összekapcsolása a műfaj jellegzetességeivel
- A különböző korokban és műfajokban megjelenő témák nyelvi formáinak elkülönítése
- A főbb szereplők kapcsolatának értelmezése

Ismeretanyag

- Jelkép és szimbólum jelentéstartalma
- Memoriter: A várvédők esküje
- A különböző korokban és műfajokban megjelenő témák nyelvi formáinak elkülönítése
- A különböző korszakokban született szövegek nyelvi eltéréseinek összevetése
- Az irodalmi szövegek keletkezéséhez, megértéséhez, tartalmához kapcsolódó történelmi, földrajzi kérdések megbeszélése

11-12. óra

Az órák témája

Holdfogyatkozás

Az órák célja

Az órákon tárgyalt legfontosabb erkölcsi kérdések: kitartás fontossága, közös küzdelem és csapatszellem. Külön megtárgyaljuk a két gyermek kicserélésnek és a két asszony kézfogásának jelentőségét és mondanivalóját. Az órán értelmezzük a mű legfontosabb üzeneteit: hazaszeretet, családszeretet, áldozatvállalás, árulás, tisztelet. A gyerekek elmondják saját véleményüket, hogy nekik mit üzen ez a regény.

Javasolt feladatok, játékok

- Ostromnapló készítése tanári irányítással. Hangvétele lehet haditudósítói, világutazói, gyermeki, stb. Ezt csoportmunkában vagy közösen is el lehet készíteni.

Fejlesztési terület

- Vélemény megfogalmazása az olvasott szöveg szereplőiről, a megjelenített élethelyzetekről szóban és írásban
- Az irodalmi szövegek keletkezéséhez, megértéséhez, tartalmához kapcsolódó történelmi, földrajzi kérdések megbeszélése
- A hősiesség különböző példáit kifejező szövegek megértése és összehasonlítása
- A cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
- A cselekmény fordulópontjainak összekapcsolása a műfaj jellegzetességeivel
- Szövegalkotás az egyes szereplők nézőpontjának megjelenítésével

Ismeretanyag

- A megismert epikai mű cselekményének összefoglalása, fordulópontok önállóan ismertetése
- A fő- és mellékszereplők megkülönböztetése, a helyszínek, idősíkok azonosítása az előre és vissza-utalások azonosítása
- Az irodalmi mű szövegszerű és elvont jelentéseinek felismerése
- Az olvasott szöveg önállóan értelmezése
- Az olvasott szövegek szerkezeti egységekre tagolása
- A szöveg alapján kialakult érzések, gondolatok megjelenítése
- Fogalmak tisztázása: történelmi regény, elbeszélő, időszerkezet, több szálon futó cselekmény, jelleme

A DOBÓ ISTVÁN VÁRMŰZEUM FOGLALKOZÁSAI A GÁRDONYI-ÉLETMŰHÖZ KAPCSOLÓDÓAN

A foglalkozások a múzeumi környezetben megkönnyítik a regény feldolgozását. A múzeumpedagógia az iskolán kívüli ismeretátadással foglalkozó, múzeumi keretek között zajló pedagógiai oktató-nevelő tevékenység, melynek alapja a múzeumi gyűjtemény és kiállítás, a formális, iskolarendszerű oktatásra épül, és figyelembe veszi a korosztályi sajátosságokat. Közvetlen célja a múzeumban felhalmozott anyagi és szellemi javak (jelen esetben a Gárdonyi Géza Emlékház és a Dobó István Vármúzeum Gárdonyi-gyűjteménye) élményszerű tolmácsolása a pedagógia eszközeivel.

Az elmúlt közel két év során a Gárdonyi Géza Emlékházban számos lehetőséget kipróbáltunk, több mint 100 foglalkozást tartottunk óvodásoknak, általános és középiskolásoknak, valamint táborokat szerveztünk. Rendkívül változatos összetételű csoportok érkeztek Magyarországról és magyarlakta területekről, városokból, falvakból egyaránt. Akadtak olyan osztályok, akik szinte semmit nem tudtak az íróról, de jöttek olyanok is, akik már olvasták a regényt, olvasónaplót készítettek. Több ötletet próbáltunk ki, míg kikristályosodtak azok a módszerek, gyakorlatok, játékok, amelyekkel közelebb hozhatjuk a gyerekekhez a regényt és Gárdonyi Gézát az író és az embert. Nagyon sok jó ötlet, megvalósításra érdemes eljárásmod született a nyári napközis olvasótáborok és a foglalkozások során.

Gárdonyi Géza titkosírásos Mesterfüzete, Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

Valamennyi foglalkozásunkon bemutatjuk a Gárdonyi Gáza Emlékházat. A játékos tárlatvezetés fókuszában Gárdonyi tárgyai, műhelytitkai és hétköznapijai állnak. Ezek nyugtözik le legjobban a gyerekeket, így kerülnek élő közelségbe a kötelező olvasmány alkotójával. Minden foglalkozásunkon bemutatunk műtárgymásolatokat: Gárdonyi titkosnaplóit, céduláit, az *Egri csillagok* kézirateit, forrásait, illetve érdekességképpen a regény legkülönlegesebb idegen nyelvű kiadásait. (Kínai, török, rovásírás, stb.) Valamennyi foglalkozást játékkal zárunk. A titkosírás „gyakorlása” erre a célra kialakított feladatlapokkal történik, de vannak titokfejtő, nyomozós játékaink is. Projektünk keretein belül mindenhez eszközt rendeltünk.

Az alábbi foglalkozásokat kínáljuk felső tagozatos gyermekeknek

GERGŐK ÉS VICUSKÁK

Az Egri csillagok világa

A foglalkozás során Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének világával ismerkedünk meg úgy, hogy a gyerekek a regény hőseivé válhatnak. A foglalkozást Gárdonyi otthonában kezdjük, ahol egy játék során tárgyait faggatjuk. Ezt követően a regény érdekes keletkezéséről, a regényírás nehézségeiről beszélgetünk, miközben a kéziratokat, Gárdonyi relikviáit is kézbe vesszük. A foglalkozás második felében lajstromjátékot játszunk. Mindenki új szerepet találhat ki magának, és azt beleszóheti a híres regény történéseibe.

TITKOS KÜLDETÉS

Gárdonyi titkosírása

Gárdonyi Géza titkosírása mindig sok találgatásra adott okot. A foglalkozást a Gárdonyi Emlékházban tett látogatással kezdjük, ahol számos titokkal találjuk szembe magunkat. Ezután „megfejtjük” Gárdonyi titkait és titkosírását valamint a frissen felfedezett tibetűkkel több lehetőséget kipróbálunk. (Kockajáték, szövegírás a tibetűkkel.) A foglalkozás végén titokfejtő játékot játszunk, amely során az író otthonában és kertjében kell fortélyos feladatokat megoldva eljutni a NAGY TITOKIG, a megoldásig.

GÁRDONYI-KUCKÓ

Az író hétköznapijai

Gárdonyi életműve messze túlmutat az Egri csillagok című regényen. Sokoldalúságát, izgalmas életét, írói módszereit mutatjuk meg az otthonában a kiállítás és műtárgymásolatok segítségével, majd a foglalkoztató teremben és a Gárdonyi-kuckóban izgalmas csapatverseny keretében tehetik próbára a gyerekek ügyességüket és frissen szerzett tudásukat. Van óriás és réteges puzzle, memóriakártya, keresztrejtvény, totó, titkosírásos tilitoli, oszlopkirakó több témában és titokkocka. Ezek mibenlétére és használatának módjára a foglalkozás során derül fény.

A TERMÉSZET KALENDÁRIUMA

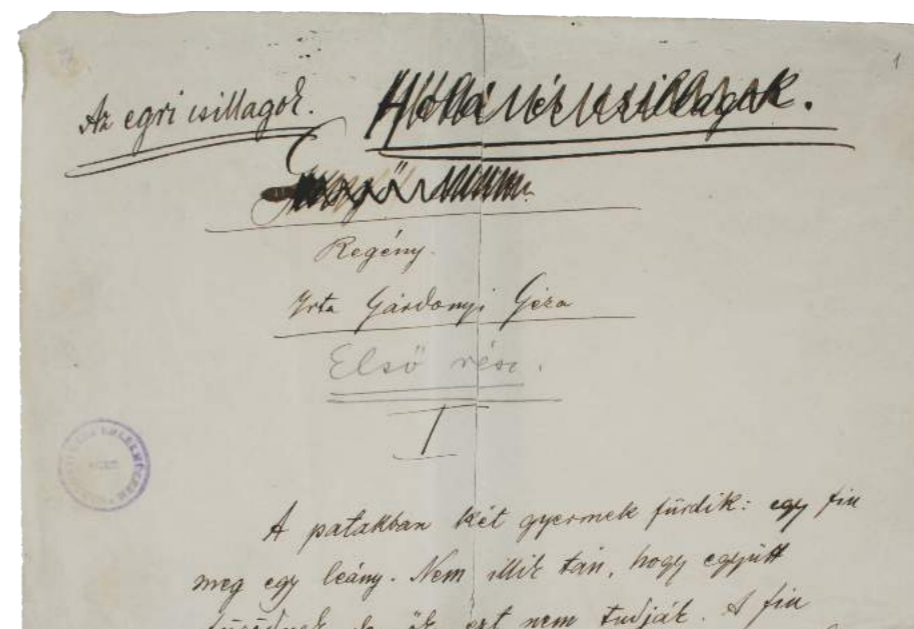
A Gárdonyi-kert titkai

Múzeumpedagógiai literatúránk során Gárdonyi Géza kertjében és a természetről szóló műveiben barangolunk, majd a *Természet kalendáriuma* című titkosírással írt könyvének szövegeit fejtjük meg. Először egyszerűbb, majd egy kis jártasságot szerezve bonyolultabb szövegekkel próbálkozunk. A foglalkozás második felében, egy séta során igyekszünk tetten érni a Kalendáriumban leírt gyönyörű természeti képeket az író mai kertjében. Mi is próbálkozunk egyszerűbb természeti képek írásával, majd ezek titkosírással történő átfordításával. A végén újrashasznosított anyagokból és kiselejtezett könyvek lapjaiból könyvjelzőt készítünk. A foglalkozások része Gárdonyi Géza egri otthonának felfedezése is.

GÁRDONYI MŰHELYÉBEN

Az író hétköznapijai

A foglalkozás során Gárdonyi Géza regénybe kívánczó életét, sokoldalúságát, műhelytitkait mutatjuk meg az otthonában a kiállítás és műtárgymásolatok segítségével, majd a foglalkoztató teremben még jobban elmélyülünk műveiben. Novelláit és rajzait párosítjuk egy izgalmas játék során, majd levelei és családi dokumentumok alapján rekonstruáljuk az 1916-tól 1922-ig terjedő évek legfontosabb történéseit.

Az Egri csillagok kéziratának első oldala, Dobó István Vármúzeum Irodalomtörténeti gyűjtemény

A foglalkozások nem statikusak, alkalmazkodunk az érkező csoportok felkészültségéhez, egyéni igényeihez.
Néhány jó tanács az Önnek és osztályának leginkább megfelelő foglalkozás kiválasztásához:

Minden, az egri vár honlapján szereplő foglalkozáshoz rövid leírást adunk és jelöljük a korcsoportot is.
 Miután sikerült tájékozódni, hívja a kollégáinkat az alábbi telefonszámokon:

+36 30 815 0963, vagy +36 36 310 159,
 vagy keressen minket e-mailben:
muzeumpedagogia@egrivar.hu

Kollégáink munkanapokon, 8.00-tól 16.00 óráig fogadják hívását!
 A foglalkozásokon való részvétel feltétele a múzeumi belépőjegy megvásárlása!

**A foglalkozásra való jelentkezést a telefonos egyeztetés után, a honlap Látogatóknak/Iskoláknak/
 Időpont kérés menüpont kitöltésével tudjuk véglegesíteni.**

A foglalkozások kezdő időpontját a kiállítások nyitva tartásához igazítjuk.

A foglalkozások tanítási napokon vehetők igénybe. Egyéb igényeket telefonon tudják egyeztetni kollégáinkkal.
 Kérjük, vegyék figyelembe, hogy a kezdési időpont a foglalkozás kezdetét, nem pedig a múzeumba való megér-
 kezés időpontját jelenti! Számítsanak arra, hogy a pénztáraknál olykor sorban állás lehetséges!
 Késés esetén a foglalkozás időtartama csökkenhet, illetve előfordulhat, hogy – a bejelentkezett csoportok lét-
 számától és beosztásától függően – a foglalkozást nem áll módunkban megtartani!

Kérjük, hogy a késésről telefonon értesítse kollégánkat!

Kérjük, hogy a jelentkezési lapot hozza magával!

Aktuális árainkról tájékozódhat a Dobó István Vármúzeum honlapján.

**Köszönjük, hogy ellátogat hozzánk!
 Érezze jól magát Gárdonyi közelében!**

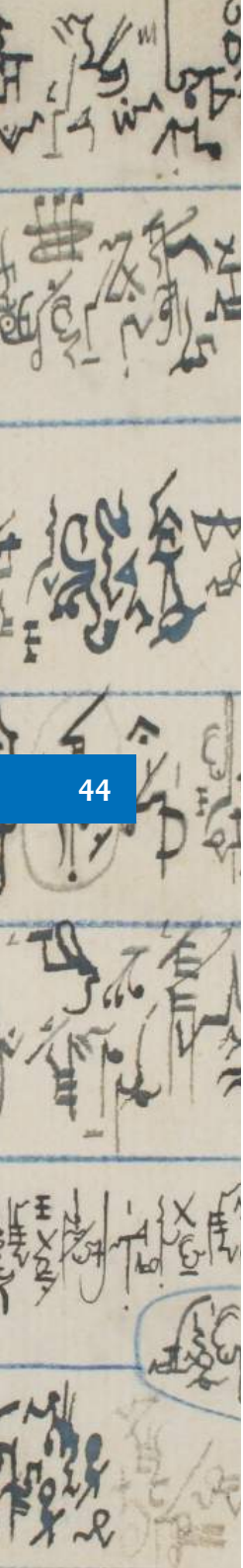
Múzeumpedagógiai foglalkozás a Gárdonyi-házban,
 Dobó István Vármúzeum

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály
2022 *Kreativitás. A flow és a felfedezés, avagy a találmányosság pszichológiája.* Budapest, Akadémiai Kiadó (online) https://mersz.hu/hivatkozas/m958krafe_table_11#m958krafe_table_11
- GÁRDONYI Géza
1972 *Titkosnapló.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest.
2000 *Egri csillagok.* Palatinus Kiadó, Budapest
2014 *A természet kalendáriuma.* Helikon Kiadó, Budapest.
- GÁRDONYI József
1934 *Az élő Gárdonyi I-II. kötet.* Dante Kiadó, Budapest.
- KOROMPAL János
1966 *Gárdonyi Géza ismeretlen irodalmi hagyatéka.* Egri Múzeum Évkönyve IV. 315-346. Eger.
1967 *Gárdonyi Géza egri otthona.* Egri Múzeum Évkönyve V. 271-291. Eger.
- KOVÁCS Gábor
2021 *Gárdonyi regényművészete.* Gondolat Kiadó, Budapest.
- KUSPER Judit
2015 *A csillagok fényezése.* Líceum Kiadó, Eger.
- NAGY Sándor
2000 *Gárdonyi közelében.* Heves Megyei Múzeum Szervezet Dobó István Vármúzeum, Eger.
- NAGY Sándor et.al
1963 *Emlékkönyv Gárdonyi Géza születésének 100. évfordulójára.* Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Szeged.
- SIMON Lajos
É.n. *Az egri remete.* Országos Gárdonyi Társaság, Budapest.
- Z. SZALAY Sándor
1970 *Gárdonyi műhelyében.* Magvető Könyvkiadó, Budapest.
1977 *Gárdonyi Géza alkotásai és vallomásai.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest.

Múzeumpedagógiai foglalkozás a Gárdonyi-házban,
Dobó István Vármúzeum

JEGYZETEM: